

1	Hoofdstuk C studie	2
2	Biotiek	2
3	1 Beschrijving	2
4	1.1 Definitie en afbakening	2
5	1.2 Belang en toepassing	2
6	1.3 Onderzoeksthema' s	3
7	2 Onderzoek	4
8	2.1 Wat zijn de verschillende hoofdstappen?	4
9	2.2 Identificatie van de terreineenheden	6
10	2.2.1 Wat kunt u onderzoeken?	6
11	2.2.2 Hoe pakt u het aan?	6
12	2.3 Basisbeschrijving per terreineenheid	7
13	2.3.1 Opnemen van de basisinformatie	7
14	2.3.2 Onderzoek naar de gelaagdheid	7
15	2.4 Bepaling van de natuurwaarde	7
16	2.4.1 Wat kunt u onderzoeken?	7
17	2.4.2 Hoe pakt u het aan?	8
18	2.5 Kartering in het veld van elementen met een hoge natuurwaarde en probleemsoorten ..	8
19	2.5.1 Wat kunt u onderzoeken?	8
20	2.5.2 Dikke bomen	8
21	2.5.3 Dood hout	9
22	2.5.4 Groeiplaatsen van bijzondere planten (zeldzame en bedreigde plantensoorten) ..	10
23	2.5.5 Groeiplaatsen van probleemsoorten	11
24	2.5.6 Bijzondere fauna-elementen	12
25	2.6 Op het veld	12
26	2.6.1 Zoekkaarten voor determinatie	12
27	2.6.2 Formulieren die u mee dient te nemen op het terrein	13
28	2.6.3 De verschillende stappen die u doorloopt op het veld	13
29	2.7 Beschrijving van de collecties	13
30	2.7.1 Welke terreineenheden zijn collecties?	13
31	2.7.2 Wat kunt u onderzoeken?	14
32	2.7.3 Aandachtspunten bij het onderzoek	14
33	2.7.4 Hoe pakt u het aan?	14
34	2.8 Verdere verwerking en aanvulling van andere bijzondere (cultuurhistorische) elementen	
35	op kaart	15
36	2.8.1 Wat kunt u onderzoeken?	15
37	2.8.2 Hoe pakt u het aan?	15
38	2.9 Uitbreidingsmodules biologische survey	16
39	2.9.1 Groeiplaatsen van stinzenplanten	16
40	2.9.2 Groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen	18
41	2.9.3 Werkwijze voor het verzamelen van gegevens van externen	18
42	2.9.4 Nieuwe inventarisaties	20
43	3 Aanbevelingen	23
44	3.1 Wat wordt er minimaal verwacht?	23
45	3.2 Welke vragen moet het onderzoek beantwoorden?	23
46		

Hoofdstuk C studie

Biotiek

1 Beschrijving

1.1 Definitie en afbakening

Het herkennen en lokaliseren van zowel aangeplante als spontane planten- en diersoorten vormt de basis van het biotisch onderzoek. Het onderzoek naar de biotiek is overal in het groenobject van toepassing. Of het nu gaat om een beplanting met sierplanten of een meer natuurlijk gevormd hooiland, elk element heeft een bepaalde natuurwaarde en cultuurwaarde. Voor een beheerder is het belangrijk een evenwicht te vinden tussen deze beide waarden.

Soorten komen en gaan

De biotiek van een park is steeds in beweging, soorten verschijnen maar verdwijnen ook. Wanneer een soort het goed doet (of slecht) kan deze informatie geven over het gevoerde beheer. Daarom is het nodig om op geregelde tijdstippen terug naar de biotiek te kijken. Het op regelmatige basis opvolgen van bepaalde soorten of kenmerken via een vaste werkwijze noemen we monitoring. Monitoring wordt in hoofdstuk E behandeld.

Biotiek en cultuur

Vele groenelementen in een park hebben zowel een natuurwaarde als een cultuurwaarde. Bij het opnemen van de biotiek is het dan ook belangrijk om ook aandacht te hebben voor de cultuurwaarde. Een voorbeeld hiervan zijn zware monumentale bomen. Deze hebben vaak een esthetische en cultuurhistorische waarde, maar ook een natuurwaarde. Het inventariseren van deze bomen wordt dan ook zowel in het deel cultuurhistorie als in het deel biotiek gevraagd. **Om dubbel werk te vermijden is het daarom aangeraden ook het deel cultuurhistorie te lezen voor u op het veld de biotiek gaat bestuderen. Indien iemand anders de cultuurhistorische studie uitvoert is overleg zeker nuttig.**

1.2 Belang en toepassing

Met dit hoofdstuk willen we een methodiek aanreiken voor het inventariseren van de flora en fauna in uw park. Dit onderzoek is noodzakelijk om in een latere fase het juiste beheer te bepalen. Het gaat hier zowel over het inventariseren van aangeplante als spontane planten- en diersoorten.

Harmonisch Park- en Groenbeheer gaat uit van een natuurgericht beheer dat de biodiversiteit behoudt en waar mogelijk versterkt. Door het bestuderen van de biotiek zal de beheerder in staat zijn de elementen met een hoge natuurwaarde te lokaliseren. Er kan dan een beheer worden gevoerd dat deze natuurwaarde ten goede komt. Een belangrijk aspect hierbij is de monitoring, deze zal de beheerder toelaten om zijn gevoerd beheer te evalueren en mogelijk bij te sturen.

Na deze studie zal de beheerder beschikken over:

- een basis biotische beschrijving van elke terreineenheid
- de natuurwaarde van elke terreineenheid
- een kartering van elementen met een hoge natuurwaarde en probleemsoorten
- een beschrijving van de collecties

Voor bestaande parken is dit voldoende, maar voor nieuw in te richten parken is bijkomende informatie nodig. Een evaluatie van de potenties voor de ontwikkeling van natuurwaarden moet dan gebeuren.

1 Bij de biotiek beschrijven we zowel het natuurlijk als het culturele aspect van een terreineenheid.
2 Het beheer kan dus rekening houden met beide aspecten en deze tegen elkaar afwegen. Soms kan
3 het namelijk zijn dat beide aspecten een ander beheer vragen.
4

5 Een voorbeeld. Een speelweide heeft een hoge natuurwaarde want er zijn vele wilde bloemen
6 aanwezig. Maar de kwaliteit van de speelweide is niet zo goed, het is er te vochtig waardoor de
7 grasmatten snel stuk is. Wanneer de beheerder er voor kiest de weide droger te maken om zo de
8 culturele functie te behouden en te verbeteren zal de natuurwaarde verlagen. Misschien is het
9 mogelijk in het park een ander grasland te kiezen als speelweide (een grasland dat een lagere
10 natuurwaarde heeft) en van deze weide een hooiland te maken zodat de hoge natuurwaarde blijft of
11 nog verbeterd.
12

13 **1.3 Onderzoeksthema's**

14 Om een idee te krijgen van de natuurwaarde van een park is het nodig een basis biologische survey
15 uit te voeren. Daarnaast kan het ook nuttig zijn nog andere elementen op te nemen die niet zijn
16 beschreven in de basis biologische survey. Deze vindt u terug in de uitbreidingsmodules. Let op, wat
17 in de uitbreidingsmodules staat beschreven moet niet na de basis biologische survey uitgevoerd
18 worden maar kan tegelijk of ervoor gebeuren. Lees daarom ook de uitbreidingsmodules alvorens u aan
19 het werk gaat.
20

21 Bij het biotisch onderzoek is het lokaliseren van verschillende elementen zeer belangrijk. Enkel
22 wanneer de locatie van een belangrijk biotisch element gekend is, kan hiermee rekening gehouden
23 worden bij het beheer. Het op het veld gaan en werken met goede veldkaarten is dan ook nodig.
24

25 De **basis biologische survey** is de uitgangsbasis voor het onderzoek naar de biotiek van elk park en
26 bevat volgende onderzoeksthema's:
27

28 **Basisbeschrijving van de terreineenheid**

29 De basisgegevens die worden opgenomen zijn afhankelijk van het type terreineenheid. Belangrijk
30 hierbij is dat de op te nemen gegevens informatie geven voor het te voeren beheer en gebruikt
31 worden voor het bepalen van de natuurwaarde. Daarnaast wordt ook de gelaagdheid van de vegetatie
32 opgenomen.
33

34 **Bepalen van de natuurwaarde**

35 Aan de hand van de hierboven vermelde basisbeschrijving van de terreineenheden schatten we de
36 natuurwaarde in. Zo zal een grasland met veel wilde bloemen een hogere natuurwaarde krijgen dan
37 een grasland met nauwelijks wilde bloemen.
38

39 **Kartering van elementen met een hoge natuurwaarde en probleemsoorten**

40 Verspreid over het park kunnen een aantal elementen voorkomen met een hoge natuurwaarde. We
41 denken hierbij aan dikke bomen, zwaar dood hout, nest- en broedplaatsen van bijzondere dieren en
42 groeiplaatsen van zeldzame plantensoorten en probleemsoorten. Voor het beheer is het belangrijk
43 deze elementen te lokaliseren en te beschrijven.
44

45 **Aanvullen van de kaart met bijkomende gegevens**

46 Het karteren van bijkomende gegevens over bijvoorbeeld de aanwezigheid van bepaalde
47 cultuurhistorische elementen (eendenkooi, archeologische site, motte, boom met dendrologische
48 waarde enz.) is belangrijk. Aanvullend kunnen ook de gegevens die via externen zijn verzameld (zie
49 verder: uitbreidingsmodules) hier worden samengebracht.
50

51 **Beschrijving van de collecties**

52 Collecties zijn verzamelingen van verschillende rassen, variëteiten van planten (vaak beperkt tot een
53 soort of geslacht) met een wetenschappelijke of educatieve functie. Voor de studie ervan is het
54 belangrijk informatie te hebben over de soorten, variëteiten, de grootte en de volledigheid. Ook een
55 situering t.o.v. andere collecties in Vlaanderen is van belang.
56

Opmerking [MW1]: Een andere opmaak in het vademecum, dan moet er een voorbeeld voor staan

Behalve deze 5 onderzoeksthema's kunnen er ook nog andere belangrijke biotische elementen aanwezig zijn in het park. Volgende onderzoeksthema's komen aanbod in de **uitbreidingsmodules**.

Groeiplaatsen van stinzenplanten of bijzondere paddenstoelen

Stinzenplanten zijn plantensoorten waarvan de aanwezigheid beperkt blijft tot sites met een cultuurhistorische waarde. Indien u weet dat het park stinzenplanten bevat is het aangeraden deze te karteren en te beschrijven. Hetzelfde geldt voor bijzondere paddenstoelen.

Het al dan niet aanwezig zijn van zulke groeiplaatsen kan worden vastgesteld tijdens de basis biologische survey. Wanneer deze survey wordt uitgevoerd kost het niet zoveel moeite om ook de groeiplaatsen van stinzenplanten en paddenstoelen te karteren.

Inzamelen van gegevens van externen

Vaak zijn heel wat gegevens van het park beschikbaar bij verenigingen of particulieren. Deze gegevens kunnen een hulp zijn bij het beheer.

Nieuwe inventarisaties

Elk park is verschillend en dit geldt ook voor de biotiek. In sommige parken zullen bepaalde soortengroepen meer voorkomen dan andere. Wanneer in een park belangrijke potenties voor een soortengroep worden vastgesteld is het belangrijk hier extra gegevens over te verzamelen. Zo kan u in een park waar u vermoedt dat er reptielen aanwezig zijn, dit verifiëren door een golfplaat op de bodem te leggen en deze na 1 week te controleren.

Bosbeheerplan

Wanneer de terreineenheden hakhout, middelhout, parkhout, hooghout, naaldhout en gemengd bos openbaar boseigendom is, of in privé-eigendom een aaneengesloten oppervlakte van 5 ha of meer vormen, moet er een goedgekeurd bosbeheerplan zijn. De richtlijnen voor het opstellen van het bosbeheerplan kunt u aanvragen bij hendrik.borgloo@lne.vlaanderen.be. De bosbouw- en vegetatiemetingen die nodig zijn voor dit beheerplan vindt u terug in het hoofdstuk monitoring.

2 Onderzoek

2.1 Wat zijn de verschillende hoofdstappen?

De basis biologische survey

Het onderzoek naar de biotiek wordt per terreineenheid gevoerd. Voor elke terreineenheid worden voor de basis biologische survey volgende stappen overlopen:

stap 1 Identificatie van de terreineenheid.

stap 2 Basisbeschrijving van de terreineenheid.

stap 3 Bepaling van de natuurwaarde.

stap 4 Kartering van elementen met een hoge natuurwaarde en probleemsoorten,

Het uitvoeren van deze 4 stappen zal op het veld gebeuren. Hoe u best het terreinwerk aanpakt vindt u terug onder 2.7.

stap 5 Aanvullen van de kaart (verkregeven door het uitvoeren van stap 1 tot 4) met bijkomende gegevens, gebeurt voor heel het park tegelijk.

stap 6 Beschrijving van de collecties, indien aanwezig.

De uitbreidingsmodules

De uitbreidingsmodules zijn niet verplicht maar kunnen wel belangrijke bijkomende informatie opleveren. Het uitvoeren van deze modules moet niet altijd na de basis biologische survey gebeuren.

Opmerking [W2]: In opmaak duidelijk dat dit behoort tot de basis biologische survey, door rechts ernaast over heel de lengte "basis biologische survey" te zetten.

Opmerking [W3]: Zelfde opmerking vorige alleen hier "uitbreidingsmodules" naast zetten.

1 In de uitbreidingsmodules vindt u informatie over het:
2

- 3 • karteren van groeiplaatsen van stinzenplanten
  - 4 • karteren van groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen
  - 5 • het verzamelen van gegevens van externen
  - 6 • nieuwe inventarisaties
- 7

8 Het karteren van groeiplaatsen van stinzenplanten en paddenstoelen kan best gelijktijdig gebeuren
9 met stap 4 van de basis biologische survey. Het verzamelen van gegevens van externen kan u helpen
10 bij de basis biologische survey.

11
12 Opmerking 1: alles in één keer of gespreid over verschillende fases, aan u de keuze
13

14 Per terreineenheid worden de 4 stappen van de basis biologische survey overlopen. Het is mogelijk
15 om op het veld maar een aantal van deze verschillende stappen na elkaar in één terreineenheid uit te
16 voeren, alvorens u naar de volgende terreineenheid gaat. Zo kan bij een eerste doorgang door het
17 park stappen 1, 2 en 3 worden uitgevoerd. Stappen 2 en 3 worden best samen uitgevoerd, want deze
18 zijn zeer gelijklopend. Bij een tweede doorgang kan stap 4 uitgevoerd worden. U kunt stap 4 ook
19 opsplitsen in verschillende doorgangen.
20

21 Opmerking 2: tijdstip van karteren
22

23 De geschikte periode voor het terreinwerk is afhankelijk van de bijzondere elementen die in het park te
24 verwachten zijn. Het spreekt voor zich dat bosbestanden met een rijke voorjaarsflora gedurende het
25 voorjaar doorlopen worden, terwijl graslanden dan weer beter in de bloeiperiode van hun
26 kenmerkende soorten worden gekarteerd, doorgaans in de zomermaanden.

27 Niet alle vegetaties zijn in alle jaargetijden even duidelijk ontwikkeld. Een kartering zal dus enkel
28 volledig en nauwkeurig uitgevoerd worden wanneer het veldwerk in een geschikte periode gebeurt. Bij
29 kartering in een minder geschikte periode bestaat de kans dat karakteristieke soorten niet worden
30 opgemerkt waardoor het moeilijk wordt om bepaalde karteringseenheden van elkaar te
31 onderscheiden.
32

33 Het seizoensaspect is bijzonder belangrijk bij vegetaties die gedurende het groeiseizoen sterk van
34 structuur veranderen. Zo zal bv. voorjaarsflora in volle zomer niet meer te vinden zijn wanneer
35 hoogopschietende planten als Adelaarsvaren en Grote brandnetel domineren. Een inventarisatie in
36 voorjaar én in de zomer is dan noodzakelijk. Graslanden moeten uiteraard gekarteerd worden voor ze
37 gemaaid worden. In Tabel 1 wordt de ideale periode om de verschillende vegetatietypen te karteren
38 weergegeven.
39

1 Tabel 1 Geschikte karterperiodes voor terreineenheden. Rood: optimaal geschikt, oranje: minder
 2 geschikt, wit: ongeschikt. (tabel vrij naar Leys 1982¹)
 3

Type terreineenheid	Codes	Maand											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
vijver, slotgracht, poel, rivier, greppel	29, 30, 45, 47, 58												
boomgaard, collectie, doolhof, gazon, sportveld, speel-, picknick- of ligweide, hooiland, weiland, hooiweide, ruigte, akker, braakland, moestuin, kruidentuin, rozentuin, siertuin, sierbeplanting, dreef, parkings, wegberm, oevers, wegen, paden, tumulus	7, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 60												
heide	21												
struweel	13												
bosgrasland	8												
houtkant, houtwal, holle weg	38, 39, 51												
voorjaarsflora in bossen, bron, beek	3, 4, 5, 6, 10, 46, 62												
zomerflora in bossen	3, 4, 5, 6, 10												
hakhout, middelhout	1, 2												
muurvegetaties	31, 55, 59, 61												
bomengalerij, bomenrij, haag, alleenstaande boom of heester, bomengroep	9, 36, 37, 56, 57												

4
 5 **2.2 Identificatie van de terreineenheden**

6 2.2.1 Wat kunt u onderzoeken?

7 Vooraleer op het terrein te gaan, is het noodzakelijk om kaartmateriaal en eventueel bijkomende
 8 informatie over het park te verzamelen. In hoofdstuk A wordt uitgelegd hoe u best een opmetingsplan
 9 met terreineenheden maakt.

10 Indien dit niet voorhanden is, wordt best voorafgaand aan het terreinwerk een werkkaart gemaakt op
 11 basis van de topografische kaart (1/10000), en indien beschikbaar, een gedetailleerde luchtfoto van
 12 het park (kleurenorthofoto beschikbaar bij AGIV, provinciale websites,...). Aan de hand van topokaart
 13 en orthofoto kunnen de belangrijkste terrein- en oriëntatie-elementen reeds op voorhand op kaart
 14 worden weergegeven. Hierbij denken we aan de ligging van beken, waterpartijen, gebouwen, wegen,
 15 steile hellingen, valleitjes, bosbestanden, open plekken, gazons, enz.

16 Deze werkkaarten of opmetingsplannen worden uitvergroot tot op schaal 1/1000 of 1/2000.
 17 Op deze kaarten kan al specifieke informatie worden verzameld in verband met bijzondere biotopen in
 18 het gebied, gekend door de parkbeheerder zelf of verkregen via thesissen, GNOP's,
 19 bosinventarisatie,...

20
 21
 22
 23 2.2.2 Hoe pakt u het aan?

- 24 stap 1 Ga na of reeds een opmetingsplan gemaakt is met de verschillende terreineenheden, zoals
 25 beschreven staat in hoofdstuk A, Identificatie.
 26 stap 2 Indien er geen opmetingsplan voor handen is ga dan te werk zoals hierboven beschreven.
 27 stap 3 Ga naar een terreineenheid en identificeer deze. De verschillende types terreineenheden en
 28 hun omschrijving vindt u in hoofdstuk A, Identificatie. Vul dit in op het "invulformulier voor typering van
 29 terreineenheden".
 30 stap 4 Geef elke terreineenheid een uniek letter/cijfer combinatie. Hoe u dit moet doen staat
 31 beschreven in Hoofdstuk A. Vul dit in op het "invulformulier voor het bepalen van de natuurwaarde".

¹ Leys H., 1982 Handleiding ten behoeve van vegetatiekarteringen. Wetenschappelijke mededelingen Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (K.N.N.V.), nr. 130. Hoogwoud.

1 **2.3 Basisbeschrijving per terreineenheid**

2 De basisbeschrijving gebeurt in 2 delen:

- 3
- 4 • opnemen van basisinformatie per terreineenheid
  - 5 • onderzoek naar de gelaagdheid
- 6

7 2.3.1 Opnemen van de basisinformatie

8 2.3.1.1 Wat kunt u onderzoeken?

9

10 Van elke terreineenheid wordt er een basisbeschrijving gemaakt. De op te nemen basisinformatie is
11 afhankelijk van het type terreineenheid. In bijlage 1 vindt u de tabel met de op te nemen
12 basisinformatie per terreineenheid.

13 14 2.3.1.2 Hoe pakt u het aan?

15
16 stap 1 U neemt de kaart met de terreineenheden en hun identificatie.
17 stap 2 U noteert de basisinformatie op het invulformulier "basisinformatie van de terreineenheden".
18 Welke informatie u moet opnemen vindt u terug in bijlage 1.

19 20 2.3.2 Onderzoek naar de gelaagdheid

21 22 2.3.2.1 Wat kunt u onderzoeken?

23 Een belangrijk aspect van de vegetatie is de gelaagdheid. Het gebruik van gelaagdheid in functie van
24 esthetiek in groenobjecten behoort tot het wezen van de park- en tuinarchitectuur en is een kunstvorm
25 op zich (zie ook cultuurhistoriek). Los van een cultureel waardeoordeel, kan gelaagdheid tot twee
26 vormen gereduceerd worden:

- 27
- 28 • verticale gelaagdheid: binnen één vlak komen verschillende lagen boven elkaar voor
29 (bijvoorbeeld een bomengroep met daaronder struiken en een kruidlaag van stinzenplanten)
  - 30 • horizontale gelaagdheid: verschillende hoogten van vegetatie komen achter of door elkaar
31 voor en nemen dus elk een apart grondvlak in (bijvoorbeeld een border gevormd door
32 eenjarige met daarachter een collectie hortensia's, gevolgd door een struikencomplex van
33 meidoorncultivars). Deze gelaagdheid kan zowel voorkomen binnen één terreineenheid maar
34 is vaak aanwezig tussen verschillende terreineenheden.
- 35

36 37 2.3.2.2 Hoe pakt u het aan?

38 stap 1 Ga na of er een verticale gelaagdheid is in de terreineenheid.
39 stap 2 Ga na of er een horizontale gelaagdheid is in de terreineenheid.
40 stap 3 Vul dit in op het invulformulier "basisinformatie van de terreineenheden".
41 stap 4 Wanneer u merkt dat verschillende terreineenheden zo zijn aangeplant dat ze gezamenlijk een
42 horizontale gelaagdheid hebben, kan u dit aanduiden op de kaart.

43 44 **2.4 Bepaling van de natuurwaarde**

45 2.4.1 Wat kunt u onderzoeken?

46 De natuurwaarde van de terreineenheden wordt bepaald via 3 klassen:

- 47
- 48 • terreineenheden met een lage natuurwaarde
  - 49 • terreineenheden met een matige natuurwaarde
  - 50 • terreineenheden met een hoge natuurwaarde
- 51

52 De klasse 'Laag' komt overeen met terreineenheden waarin geen elementen voorkomen die op vlak
53 van biodiversiteit van belang zijn. Onder de klasse 'Matig' vallen terreineenheden die een zekere
54 natuurwaarde hebben, maar die niet optimaal ontwikkeld is. Mits het voeren van een doorsnee beheer
55 kan de huidige natuurwaarde in stand worden gehouden, maar voor een verdere ontwikkeling naar

1 een hoge natuurwaarde zal meestal een specifiek beheer vereist zijn. Onder de klasse 'Hoog' vallen
2 terreineenheden waar elementen in voorkomen die van grote betekenis zijn op vlak van biodiversiteit.
3 Voor instandhouding is in de meeste gevallen een specifiek beheer vereist. Voor deze
4 terreineenheden is het ook wenselijk om externe expertise in te schakelen om de eerste eigen
5 beoordeling te toetsen en eventueel aan te vullen. Heel wat waardevolle terreineenheden beschikken
6 immers over potenties om bijzondere soorten te herbergen. Het vereist echter een zeer uitgebreide
7 soortenkennis en ervaring om dit correct in te schatten.

8
9 Voor cultureelrijke vegetaties worden 3 klassen onderscheiden. Voor natuurlijke of halfnatuurlijke
10 vegetaties wordt ervan uitgegaan dat de eenheid steeds een zekere natuurwaarde heeft en valt de
11 klasse 'laag' weg.

12
13 Bepaalde terreineenheden kunnen worden opgedeeld in 2 subentiteiten, bijvoorbeeld kruidlaag en
14 boom- en struiklaag. Het is de bedoeling dat de natuurwaarde van beide subentiteiten afzonderlijk
15 wordt beoordeeld aan de hand van de opgegeven specifieke criteria.

16 2.4.2 Hoe pakt u het aan?

17
18 stap 1 U neemt de kaart met de terreineenheden en hun identificatie.
19 stap 2 U gaat naar een bepaalde terreineenheid en bepaalt de natuurwaarde. Indien de terreineenheid
20 uit 2 subentiteiten bestaat, bepaalt u de natuurwaarde van elke subentiteit afzonderlijk. Dit door middel
21 van de criteria die u terugvindt in bijlage 2. Vul dit in op het "invulformulier voor het bepalen van de
22 natuurwaarde".

23 24 **2.5 Kartering in het veld van elementen met een hoge natuurwaarde en** 25 **probleemsoorten**

26 2.5.1 Wat kunt u onderzoeken?

27 In parken kunnen een aantal heel specifieke elementen voorkomen die een hoge natuurwaarde
28 hebben, en waar bij het beheer extra aandacht aan moet worden besteed. Vandaar dat het belangrijk
29 is om deze bij de 'survey' van het park zo goed mogelijk in kaart te brengen.

30 De te karteren bijzondere elementen zijn:

- 31 • dikke bomen (monumentale bomen en oude hakhoutstoven – omtrek >3 m)
- 32 • zwaar dood hout (omtrek >1 m)
- 33 • nest- en broedplaatsen van bijzondere fauna-elementen
- 34 • groeiplaatsen van bijzondere planten (zeldzame en bedreigde plantensoorten)
- 35 • groeiplaatsen van probleemsoorten (invasieve soorten)

36 De criteria om een bepaald element op te nemen in de survey vindt u terug onder het punt
37 "Selectiecriteria". Welke gegevens opgenomen moeten worden, staat onder het punt "Hoe pakt u het
38 aan?". De opgenomen gegevens noteert u op het invulformulier voor elementen met een hoge
39 natuurwaarde.

40 Opmerking: bijkomend kunnen eventueel groeiplaatsen van stinzenplanten en groeiplaatsen van
41 bijzondere paddenstoelen worden gekarteerd. Hiervoor wordt verwezen naar de uitbreidingsmodules.

42 2.5.2 Dikke bomen

43 2.5.2.1 Wat kunt u onderzoeken?

44 Zware monumentale bomen hebben naast hun bijzondere esthetische waarde ook vaak een hoge
45 natuurwaarde: heel wat zeldzame paddenstoelen en dieren zijn afhankelijk van oude bomen als
46 broedplaats of om voedsel te zoeken. Parken bevatten vaak in verhouding zeer veel dikke bomen, en
47 spelen daardoor op dit punt een belangrijke rol voor het natuurbehoud in Vlaanderen. Vandaar dat het
48 belangrijk is om deze bijzondere elementen goed in kaart te brengen.

1 Alle bomen (zowel vrijstaande bomen als in bosverband) die voldoen aan onderstaande criteria
2 worden met een nummer op kaart gezet. Alleenstaande monumentale bomen zullen dus zowel als
3 puntvormige terreineenheid op de kaart met de terreineenheden staan, als een nummer krijgen in de
4 kartering van elementen met hoge natuurwaarde.

5 6 2.5.2.2 Selectiecriteria

7
8 Monumentale bomen: voor boomsoorten die een grote omvang bereiken (eik, beuk, linde,
9 Tulpenboom, Kastanje,...) worden in principe alle bomen apart geregistreerd vanaf een omtrek op
10 borsthoogte (1,50 m) van meer dan 3 meter.
11 Voor boomsoorten die een dergelijke omvang nooit bereiken (Zoete kers, Wilde lijsterbes, Hulst,...)
12 wordt geen minimum voorop gezet.

13
14 Oude hakhoutstoven: omtrek aan de voet >3 m (zelfde opmerking als voorgaand: geen absolute
15 minimumdrempel).

16
17 De keuze om bepaalde bomen te registreren ligt bij de eigen inschatting van de beheerder van de
18 term 'monumentaal': in principe worden alle bomen die qua omvang een bijzonder karakter hebben en
19 extra aandacht verdienen bij het beheer hier opgenomen. In jongere parken met weinig of geen
20 bomen >3 m kan de beheerder er zelfs voor opteren om dit criterium ook toe te passen op de bomen
21 die in principe wel zeer dik kunnen worden (eiken etc.): zo kan een eik met omtrek 2,5 m een
22 belangrijk structuurdragend element zijn in een voor het overige door jonge bomen bepaald
23 bosbestand.

24 25 2.5.2.3 Hoe pakt u het aan?

26
27 stap 1 Elke individuele monumentale boom of hakhoutstoof krijgt een uniek nummer en deze wordt op
28 kaart weergegeven.

29 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
30 invulformulier.

31 stap 3 Noteer de soort.

32 stap 4 Noteer de stamomtrek gemeten op een hoogte van 150 cm boven maaiveld.

33 stap 5 Noteer eventuele opmerkingen of aanwijzingen voor het beheer (zoals 'kwijnend', bijzondere
34 cultivar, beschadiging stamvoet door maaibeheer, etc.).

35
36 In principe wordt elke individuele boom apart opgetekend en beschreven. Indien dit element zeer
37 frequent voorkomt kunt u eventueel groeperen. Bijvoorbeeld in bosbestand V4/6 (terreineenheid 6 met
38 hooghout): bijzonder element = monumentale bomen: 17 eiken en 12 beuken met omtrekken 320-370
39 cm.

40 41 2.5.3 Dood hout

42 2.5.3.1 Wat kunt u onderzoeken?

43
44 Dode of kwijnende bomen worden in bossen en parken vaak opgeruimd omdat ze gevaar opleveren
45 voor de recreant of het park een slordige indruk geven. Toch biedt dood hout een zeer belangrijk
46 biotoop voor heel wat planten-, paddenstoel- en diersoorten. Zeker in parken wordt daarom bewust
47 gekozen om waar mogelijk dode en kwijnende bomen ongemoeid te laten.

48 49 2.5.3.2 Selectiecriteria

50
51 Zowel staand, hangend als liggend dood hout wordt geregistreerd:

- 52
- 53 • in parken met weinig dood hout: vanaf omtrek >100 cm (diameter >30 cm)
- 54 • in parken met veel dood hout: vanaf omtrek >150 cm (diameter >50 cm).
- 55

56 Ook verzaagd dood hout dat al dan niet gestapeld is en dat bewust niet wordt afgevoerd, wordt
57 geregistreerd.

58
59

1 2.5.3.3 Hoe pakt u het aan?

- 2
3 stap 1 Elke individuele dode boom of houtstapel krijgt een uniek nummer en deze wordt op kaart
4 weergegeven.
5 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
6 invulformulier.
7 stap 3 Noteer de soort (in zoverre nog herkenbaar).
8 stap 4 Noteer het type dood hout: staand (S), liggend (L), combinatie (afgebroken boom) (C) of
9 verzaagd (V).
10 stap 5 Noteer de omtrek (stamomtrek gemeten op een hoogte van 150 cm boven maaiveld)
11 • voor liggende bomen: omtrek op 150 cm van de stamvoet
12 • voor stamstukken: gemiddelde omtrek/diameter
13 • voor houtstapels schat u het totale volume (in stères) en de gemiddelde diameter.
14 stap 6 Noteer eventuele opmerkingen of aanwijzingen voor het beheer (zoals 'veel vruchtlichamen van
15 houtzwammen', 'broedboom voor vleermuizen', 'gevaar voor recreant', ...).

16
17 In principe wordt elk voldoende dik dood hout element apart opgetekend en beschreven. Indien dit
18 element zeer frequent voorkomt kunt u eventueel groeperen. Bijvoorbeeld in bosbestand V4/10
19 (terreineenheid 10 met hooghout): bijzonder element = zwaar dood hout: 10 liggende stammen van
20 beuk, omtrek: 180-260 cm).

22 2.5.4 Groeiplaatsen van bijzondere planten (zeldzame en bedreigde plantensoorten)

23 2.5.4.1 Wat kunt u onderzoeken?

24
25 Hieronder staan een aantal strikte criteria, die niet altijd even gemakkelijk toe te passen zijn (men kan
26 niet verwachten dat iedereen alle plantensoorten kent en tegelijk ook nog de Rode Lijst vanbuiten
27 kent). Als richtlijn kan worden gehanteerd dat u in het veld alles karteert waarvan u denkt dat het
28 bijzonder of zeldzaam is, achteraf kan dan worden gecheckt met lijsten of door specialisten in te
29 schakelen. Belangrijk gegeven is dat de inventarisatie geen momentopname mag zijn. Niet alle
30 planten bloeien bijvoorbeeld op hetzelfde moment (er zijn voorjaarsbloeiërs en zomerbloeiërs), zodat
31 op verschillende momenten gedurende het vegetatie seizoen (maart tot september) het voorkomen
32 van bijzondere soorten moet worden nagegaan.

34 2.5.4.2 Selectiecriteria

35
36 Met zeldzame en bedreigde plantensoorten worden alle plantensoorten bedoeld die vermeld staan op
37 de Rode Lijst onder de categorieën zeer zeldzaam, kwetsbaar, bedreigd en met verdwijning bedreigd.
38 De meest recente Rode lijsten kunt u terug vinden op de website van het INBO (<http://www.inbo.be/>,
39 doorklikken naar Kenniscentrum / Beleid / Vlaams beleid / Soortenbeleid / Rode Lijsten).

41 2.5.4.3 Hoe pakt u het aan?

- 42
43 stap 1 Elke individuele groeiplaats krijgt een uniek nummer en dit wordt op kaart weergegeven.
44 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
45 invulformulier.
46 stap 3 Noteer de soort (indien gedetermineerd).
47 stap 4 Schat de populatiegrootte aan de hand van de codes in tabel 2.
48 stap 5 Noteer eventuele opmerkingen.

50 Tabel 2 Schaal voor het inschatten van de populatiegrootte.

Populatiegrootte	Code
1 individu	A
2-5 individuen	B
6-25 individuen	C
26-50 individuen	D
50-500 individuen	E
500-5000 individuen	F
>5000 individuen	G

52

1 Indien verschillende zeldzame plantensoorten samengroeien, kunnen die samen gebundeld worden
2 onder één nummer.

3 4 2.5.5 Groeiplaatsen van probleemsoorten

5 2.5.5.1 Wat kunt u onderzoeken?

6
7 Als probleemsoorten beschouwen we alle al dan niet aangeplante soorten die in Vlaanderen zijn
8 ingeburgerd en een invasief gedrag vertonen. Een soort wordt als ingeburgerd beschouwd indien ze
9 oorspronkelijk niet in Vlaanderen voorkwam en er door generatieve of vegetatieve vermeerdering in
10 slaagt levensvatbare populaties uit te bouwen die permanent (langer dan 1 seizoen) aanwezig blijven.
11 Een soort vertoont een invasief gedrag indien ze zich agressief verjongt, al dan niet tegenover
12 gewenste soorten en binnendringt in (half-)natuurlijke milieus en daardoor een al te dominante plaats
13 inneemt voor het gewenste parkbeeld.

14 15 2.5.5.2 Selectiecriteria

16
17 Alle soorten die in Tabel 3 voorkomen worden in Vlaanderen als invasief beschouwd. Deze soorten
18 worden dan ook opgenomen.

19 Tabel 3 Overzicht van ingeburgerde plantensoorten met invasief gedrag in Vlaanderen (Verloove
20 2002²).

21

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Ingenomen ecotoop
Aardpeer	<i>Helianthus tuberosus</i>	Voedselrijke natte tot vochtige ruigten
Amerikaanse vogelkers	<i>Prunus serotina</i>	Voedselarme, (matig) zure, vochtige tot droge bossen
Bezemkruid	<i>Senecio inaequidens</i>	(Matig) voedselrijke droge pioniervegetaties en ruigten
Bonte gele dovenetel	<i>Lamium galeobdolon</i> subsp. <i>Argentatum</i>	(Matig) voedselrijke vochtige bossen en struweel
Chinees bruidssluier	<i>Fallopia aubertii</i>	Voedselrijke vochtige ruigten?
Douglaspluimspirea	<i>Spiraea douglasii</i>	Voedselarme tot voedselrijke natte bossen en struweel
Grote waternavel	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	Voedselrijke watervegetaties
Japanse duizendknoop	<i>Fallopia japonica</i>	Voedselrijke vochtige ruigten en struweel
Parelveldkruid	<i>Myriophyllum aquaticum</i>	Voedselrijke watervegetaties
Pontische rododendron	<i>Rhododendron ponticum</i>	Voedselarme, (matig) zure, vochtige tot droge bossen
Reuzenbalsemien	<i>Impatiens glandulifera</i>	Voedselrijke natte tot vochtige ruigten
Reuzenberenklauw	<i>Heracleum mantegazzianum</i>	Voedselrijke vochtige tot droge ruigten
Schijngenedekruid	<i>Lindernia dubia</i>	Voedselrijke natte pioniervegetaties
Spaanse hyacint	<i>Hyacinthoides hispanica</i> aggr.	Voedselrijke vochtige bossen en struweel
Watercrassula	<i>Crassula helmsii</i>	(Matig) voedselrijke water- en verlandingsvegetaties
Waterteunisbloem	<i>Ludwigia grandiflora</i>	Voedselrijke water- en verlandingsvegetaties

22

23 2.5.5.3 Hoe pakt u het aan?

24

25 stap 1 Elke individuele groeiplaats van probleemsoorten krijgt een uniek nummer en dit wordt op kaart
26 weergegeven.

27 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
28 invulformulier.

² Verloove F, 2002. Ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen. Mededeling van het instituut voor natuurbehoud, 20. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel. 227 p.

1 stap 3 Noteer de soort.
2 stap 4 Schat de populatiegrootte (zie Tabel 2) of schat de oppervlakte gedomineerd door deze soort.
3 stap 5 Noteer eventuele opmerkingen.
4

5 2.5.6 Bijzondere fauna-elementen

6 2.5.6.1 Wat kunt u onderzoeken?

7
8 Fauna-elementen zijn moeilijk te karteren omdat ze vaak onopvallend zijn, of alleen voor iemand met
9 de nodige kennis en ervaring opvallen. De gekarteerde elementen zullen daarom vaak slechts een
10 fractie zijn van wat effectief aanwezig is. Niettemin geeft dit al een idee van de rijkdom en waarde van
11 het park en biedt dit aanknopingspunten voor het beheer. Voorbeelden van bijzondere fauna-
12 elementen zijn:

- 13
- 14 • spechtengaten, roofvogelnesten, reiger-, kauwen- en roekenkolonies, broedplaatsen kerkuil
- 15 • vossen- en dassenburchten
- 16 • nesten van eikelmuis en hazelmuis
- 17 • broed- of overwinteringskolonies van vleermuizen
- 18 • gezamenlijke slaapplekken (roestplaatsen) voor roeken, roofvogels, uilen,...
- 19

20 Daarnaast is het aan te bevelen om ook nest- en verblijfplaatsen van soorten die in Vlaanderen vrij
21 algemeen voorkomen te karteren indien ze lokaal een bijzondere verschijning zijn. Zo kunnen egels in
22 een klein stadspark temidden van een voor de rest weinig groen stadsgebied toch heel bijzonder zijn
23 en aandacht verdienen bij het opmaken van een beheerplan.
24

25 2.5.6.2 Selectiecriteria

26
27 Er zijn geen echte selectiecriteria. De hierboven vermelde voorbeelden geven aan welke fauna-
28 elementen belangrijk zijn om opgenomen te worden. De beheerder moet zelf bepalen of hij/zij nog
29 andere elementen opneemt.
30

31 2.5.6.3 Hoe pakt u het aan?

32
33 stap 1 Elk individueel bijzonder fauna-element krijgt een uniek nummer en dit wordt op kaart
34 weergegeven.
35 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
36 invulformulier.
37 stap 3 Noteer de soort of het element – indien het een broedboom betreft: soort, omtrek en plaats.
38 stap 4 Noteer eventuele opmerkingen.
39
40

41 **2.6 Op het veld**

42 2.6.1 Zoekkaarten voor determinatie

43 Voor de visuele herkenning van bepaalde soorten die tijdens het veldwerk in het park worden
44 aangetroffen kunnen zoekkaarten worden meegenomen op het terrein. Voor bijna alle flora- en
45 faunagroepen zijn deze beschikbaar. Ze zijn te verkrijgen bij diverse organisaties die werken rond
46 natuur- en milieueducatie:
47

- 48 • bij de provincie Oost-Vlaanderen zijn 3 zoekkaarten te verkrijgen: hommels, watervogels en
49 waterdieren (<http://www.oost-vlaanderen.be/public/>)
- 50 • bij het Agentschap voor Natuur en Bos zijn 3 zoekkaarten met determinatietabel te verkrijgen:
51 grassen, zwammen en bomen.
- 52 • de Helix (<http://www.dehelix.be/informatie/zoekkaarten.htm>, 9 verschillende zoekkaarten)
- 53 • regionaal Landschap Meetjesland (<http://www.rlm.be>, 46 verschillende zoekkaarten)
- 54 • de werkgroep Hyla van Natuurpunt (<http://www.hylawerkgroep.be/index.php?id=129>, 2
55 zoekkaarten voor amfibieën en reptielen)
56

1 2.6.2 Formulieren die u mee dient te nemen op het terrein

2 Op het terrein neemt u volgende documenten mee:

- 3
- 4 • enkele kopies van het opmetingsplan of de werkkaart op schaal 1/1000 of 1/2000
- 5 • de tabel met de 62 types terreineenheden en hun definities (zie hoofdstuk A)
- 6 • de tabel met de op te nemen basisinformatie per terreineenheid (bijlage 1)
- 7 • de criteria voor het inschatten van de natuurwaarde van terreineenheden (bijlage 2)
- 8 • het glossarium (bijlage 3)
- 9 • een overzicht van de te karteren elementen met een hoge natuurwaarde (bijlage 4)
- 10 • enkele exemplaren van het invulformulier voor de basisinformatie van de terreineenheden (bijlage 5)
- 11 • enkele exemplaren van het invulformulier voor het bepalen van de natuurwaarde (bijlage 6)
- 12 • enkele exemplaren van het invulformulier voor elementen met een hoge natuurwaarde (bijlage 7)
- 13
- 14
- 15

16 Dit pakket van documenten kunt u ook terugvinden op de website
17 www.harmonischparkengroenbeheer.be. Daar zijn ze beschikbaar in A4-formaat.

18 19 2.6.3 De verschillende stappen die u doorloopt op het veld

20 Het terreinwerk doorloopt volgende stappen:

21
22 stap 1 Ga naar een terreineenheid en bepaal het type terreineenheid aan de hand van de definities in
23 Hoofdstuk A, Identificatie. Markeer deze terreineenheid met een unieke letter-cijfercombinatie op de
24 kaart. In hoofdstuk A, Identificatie staat uitgelegd hoe u dit best kan doen. Vul het resultaat met
25 vermelding van de letter-cijfercombinatie in op het invulformulier.

26 stap 2 Geef de basisbeschrijving van de terreineenheid. Welke basisinformatie u moet opnemen vindt
27 u terug in bijlage 1. Neem ook de gelaagdheid op.

28 stap 3 Evalueer de natuurwaarde van de terreineenheid aan de hand van de criteria (bijlage 2) en zet
29 een kruisje in de overeenstemmende kolom op het invulformulier (bijlage 6). Indien 2 kenmerken
30 moeten worden beoordeeld (boomlaag en kruidlaag), beoordeelt u beide kenmerken afzonderlijk en
31 gebruikt u 2 regels van het invulformulier.

32 stap 4 U gaat na of er elementen voorkomen met een hoge natuurwaarde of probleemsoorten. Een
33 gedetailleerde beschrijving van de criteria voor de selectie van deze elementen en wat er voor elk
34 element moet worden genoteerd werd in punt 2.5 besproken. Wat u juist moet registreren vindt u terug
35 in bijlage 4.

36
37 Bij grotere vlakvormige terreineenheden wordt de terreineenheid best systematisch doorlopen (in
38 stroken van ongeveer 10-20 m breed afhankelijk van de dichtheid van de vegetatie). Indien een
39 bijzonder element voorkomt, positioneert u dit op de kaart en geeft u het element (of groep indien een
40 aantal samen) een uniek nummer (1, 2, 3,...). Op het invulformulier voor elementen met een hoge
41 natuurwaarde (bijlage 7), vult u in de eerste kolom de letter-cijfercombinatie van de terreineenheid in
42 en vult u verder de vereiste gegevens voor het element in.

43
44 Stap 5 U herhaalt deze procedure voor alle bijzondere elementen die u binnen de terreineenheid
45 aantreft en vult de gegevens telkens op een aparte regel van het invulformulier in.

46 47 **2.7 Beschrijving van de collecties**

48 2.7.1 Welke terreineenheden zijn collecties?

49 De beschrijving van een collectie moet niet enkel gebeuren voor de terreineenheden die behoren tot
50 het type collectie ook een arboretum of een rozentuin kan een collectie zijn. We onderscheiden onder
51 meer volgende types van collecties:

- 52 • een *arboretum*, een verzameling van bomen, van verschillende soort en herkomst aangeplant
53 op een beperkte ruimte. Ze kunnen ingedeeld worden volgens doel:
54 1. *systematisch* arboretum: waarbij de systematische indeling van het plantenrijk de norm voor
55 de rangschikking vormt. De planten worden per familie en dan per geslacht, soort, variëteit of
56 cultivar bijeengebracht.

1 2. *geografisch* arboretum: een verzameling soorten afkomstig van één of verschillende
2 groeigebieden, waarbij de soorten uit eenzelfde groeigebied worden bijeengebracht. Daarbij
3 zijn er verschillende mogelijkheden:
4 - een collectie van inheemse soorten (soorten met een natuurlijke verspreiding in Vlaanderen)
5 - een collectie van uitheemse soorten gerangschikt volgens geografische herkomst.
6 - een ecologisch arboretum. (inheemse) soorten gekozen in functie van de lokale
7 standplaatskwaliteit

- 8
- 9 • een *pinetum*: verzameling, aanplant van naaldbomen
- 10 • een *fruticetum*: een collectie van merkwaardige vruchtdragende struiken en bomen
- 11 • een *rozentuin*: of rosarium
- 12 • een *botanische tuin*: plantentuin, ingericht voor studie of proefnemingen
- 13 • een *kruidentuin*: tuin waarin geneeskrachtige (of aromatische) kruiden worden gekweekt
- 14 • een groenobject met bijzondere aandacht voor knol – en bolgewassen bijvoorbeeld Dahlia's
- 15 • een collectie van heersters
- 16

17 2.7.2 Wat kunt u onderzoeken?

18 Collecties kunnen een educatief of een wetenschappelijk doel hebben. Voor de studie ervan zijn
19 vooral volgende vier gegevens van belang:

20 **Kennis van de soort**

21 Door het samenbrengen van een groot aantal soorten op een beperkte oppervlakte is het mogelijk de
22 kenmerken van de verschillende soorten te bestuderen, ze te leren herkennen en onderling te
23 vergelijken. Ook het groeiverloop, de opeenvolgende verschijnselen zoals bloei, bebladering,
24 zaadzetting en bladval kunnen op de voet gevolgd worden. Niet alleen voor vaklui, maar ook voor het
25 brede publiek.

26 **Inzicht in het aanpassingsvermogen**

27 Ook de aanpassing van een vreemde soort aan ons klimaat kan worden afgeleid. Indicatoren daartoe
28 zijn onder meer gemiddelde levensduur, gemiddelde hoogte, kiemkracht van zaden, natuurlijke
29 verjonging, groeisnelheid, weerstand tegen klimaatextremen en ziekte.

30 **Kennis van de toepassingsmogelijkheden**

31 De studie biedt op haar beurt de mogelijkheid om de toepassingsmogelijkheden van een soort nader
32 te onderzoeken.

33 **Beschikbaarheid van genetisch materiaal**

34 Collecties kunnen bijdragen aan de instandhouding van een soort. Vanuit de toegepaste
35 'tuinbouwkundige' discipline zijn het evenwel juist de cultuurvariëteiten (cultivars) die belangrijk
36 worden. Bepaalde oude cultivars maken deel uit van ons erfgoed. De ontwikkeling van andere
37 cultivars heeft ongetwijfeld een belangrijke economische impact gehad. Bij collecties in parken is
38 kennis van variëteit of cultivar zeker even belangrijk als die van de soort.
39

40 2.7.3 Aandachtspunten bij het onderzoek

41 Indien het groenobject een collectie bevat, wordt daar best rekening mee gehouden bij het
42 participatieonderzoek. Er kunnen dan vragen worden gesteld over beleving en gebruik van de
43 collecties. Het is dus belangrijk om dat voor de start van het participatieonderzoek al mee te geven
44 aan de verantwoordelijke van dat onderzoek. Een gesprek met de perso(n)en verantwoordelijk voor
45 de collectie, is zeker ook nuttig.

46 2.7.4 Hoe pakt u het aan?

47 stap 1 Zoek en bundel de gegevens over soort, grootte en volledigheid van de collectie.
48 stap 2 Ga de ligging van de collectie in het groenobject na, en duid deze aan op het plan. Indien u de
49 eerste stappen van de basis biologische survey al hebt uitgevoerd, staan de collecties al op kaart
50 aangeduid met een unieke letter-cijfercombinatie (let er op dat ook andere terreineenheden zoals een
51 arboretum of een rozentuin een collectie zijn). Gebruik deze code dan verder.

1 stap 3 Vergelijk de eigen collectie met andere collecties in de ruimere omgeving (de streek,
2 Vlaanderen...). Ga na hoe de verschillende collecties zich verhouden tegenover elkaar op het vlak
3 van doel, soort, grootte, volledigheid, enz.
4 stap 4 Geef een bondige omschrijving van het resultaat van het onderzoek.
5

6 **2.8 Verdere verwerking en aanvulling van andere bijzondere (cultuurhistorische)** 7 **elementen op kaart**

8 2.8.1 Wat kunt u onderzoeken?

9 Indien bijkomende gegevens voorhanden zijn over bijvoorbeeld de aanwezigheid van bepaalde
10 cultuurhistorische elementen (eendenkooi, archeologische site, motte, rabattenstructuur, afbindboom,
11 spijkerboom, grensboom, vrijheidsboom, laagoven, konijnenberg, zaadbron autochtone bomen of
12 struiken, boom met dendrologische waarde (al dan niet vermeld op de lijst van de Belgische
13 Dendrologische Vereniging), fruitboom van een zeldzame variëteit of ras,...) dan kunnen deze na het
14 uitvoeren van het veldwerk ook op de kaart worden aangeduid.

15 Dit geldt ook voor bijvoorbeeld gekende locaties en soortensamenstelling van groeiplaatsen met
16 stinzenplanten, locaties en soortensamenstelling van collecties, de gekende nestlocaties, enz.

17
18 Aanvullend kunnen ook de gegevens die via externen zijn verzameld hier worden samengebracht.
19 Voor de werkwijze voor het verzamelen van gegevens van externen wordt verwezen naar de
20 uitbreidingsmodules, zie 2.9.

21
22 Als alle gegevens verzameld zijn en het veldwerk is afgerond wordt de terreinkaart overgetekend (of
23 GISmatig verwerkt), waarna deze kan dienen als insteek bij het later op te maken beheerplan.
24 De invulformulieren worden verder aangevuld en beheermaatregelen worden indien nodig hieraan
25 gekoppeld. Deze invulformulieren kunnen integraal in het beheerplan worden opgenomen om binnen
26 de planningstermijn uitvoering te vinden.
27

28 2.8.2 Hoe pakt u het aan?

29 stap 1 Bijkomende gegevens worden op de kaart aangeduid.
30 stap 2 De informatie die op de veldkaart staat wordt overgetekend op een nieuwe kaart. Beter nog is
31 de informatie in te brengen in GIS (Geografisch Informatie Systeem).
32 stap 3 De invulformulieren worden aangevuld met bijkomende gegevens en ingebracht op de
33 computer. Indien u over GIS beschikt kan de informatie via een rekenblad of een database gekoppeld
34 worden.
35
36

1 2.9 Uitbreidingsmodules biologische survey

2 De uitbreidingsmodules hierna beschreven zijn niet verplicht maar kunnen wel belangrijke informatie
3 geven over de biotiek van het park. Zoals eerder gezegd is het niet de bedoeling eerst de basis
4 biologische survey uit te voeren en vervolgens de uitbreidingsmodules, en wel omdat:

- 5
6 • **groeiplaatsen van stinzenplanten en bijzonder paddenstoelen** elementen zijn met een
7 hoge natuurwaarde. Deze modules zijn dan ook gewoon een uitbreiding van stap 5 (kartering
8 van elementen met een hoge natuurwaarde) van de basis biologische survey. De uitvoering
9 van deze modules gebeurt dan ook best gelijktijdig met stap 5.
- 10 • **het verzamelen van gegevens van externen** kan best gebeuren voor u op het veld gaat (voor de
11 basis biologische survey uit te voeren). Deze gegevens kunnen namelijk het veldwerk
12 eenvoudiger maken.

13
14 De laatste module handelt over **nieuwe inventarisaties**. Indien de parkbeheerder belangrijke
15 potenties vaststelt voor bijvoorbeeld reptielen is het aangeraden deze soortengroep te bestuderen.
16 Deze module geeft dan ook een overzicht van werkwijzen om verschillende soortengroepen te
17 bestuderen. De hier beschreven methodieken zijn niet gestandaardiseerd wat vergelijking tussen
18 parken of in de tijd moeilijk maakt.

19 Voor gestandaardiseerde werkwijzen verwijzen we naar het hoofdstuk monitoring. Hier worden o.a. de
20 soortengroepen planten, vlinders, broedvogels en amfibieën behandeld. Ook een gestandaardiseerde
21 werkwijze voor de evaluatie van de structuurrijkdom van bosbestanden wordt bij monitoring
22 besproken.
23

24 2.9.1 Groeiplaatsen van stinzenplanten

25 2.9.1.1 Wat kunt u onderzoeken?

26
27 Stinzenplanten zijn plantensoorten waarvan de aanwezigheid binnen een bepaalde streek nagenoeg
28 beperkt blijft tot sites met een cultuurhistorische waarde, zoals oude kasteelparken, buitenhoven, oude
29 pastorietuinen, kloostertuinen, artsenijtuinen, stadswallen, enz. Alleen soorten die buiten hun natuurlijk
30 verspreidingsgebied werden aangeplant zijn als stinzenplant te beschouwen en deze introductie heeft
31 gewoonlijk al lange tijd (meer dan honderd jaar geleden) plaatsgevonden. Het gaat dus om soorten
32 met een relictwaarde, die zich sinds hun introductie hebben weten te handhaven en zich meestal
33 slechts lokaal konden voortplanten vanuit ondergrondse overlevingsorganen, zoals bollen, knollen,
34 wortelstokken. Recent geïntroduceerde soorten worden niet als stinzenplant beschouwd.

35
36 Hieronder staan een aantal strikte criteria, die niet altijd even gemakkelijk toepasbaar zijn. Er bestaat
37 immers slechts een voorlopige lijst van de stinzenplanten in Vlaanderen en men kan niet verwachten
38 dat iedereen alle soorten stinzenplanten kent. Als richtlijn kan worden gehanteerd dat u in het veld
39 alles karteert waarvan u denkt dat het mogelijk om een stinzenplant gaat, achteraf kan dan worden
40 gecheckt met de lijst of door specialisten in te schakelen. Belangrijk gegeven is dat de inventarisatie
41 geen momentopname mag zijn. Niet alle planten bloeien bijvoorbeeld op hetzelfde moment (er zijn
42 voorjaarsbloeiers en zomerbloeiers), zodat op verschillende momenten gedurende het
43 vegetatie seizoen (maart tot september) het voorkomen van stinzenplanten moet worden gecheckt. De
44 meeste soorten stinzenplanten zijn voorjaarsbloeiers, zodat vooral dan bijzondere aandacht moet
45 worden geschonken aan deze groep.
46

47 2.9.1.2 Selectiecriteria

48
49 Stinzenplanten kunnen in 2 categorieën worden ingedeeld:

- 50
51 • lokale stinzenplanten: komen plaatselijk (vrijwel) uitsluitend voor in kasteelparken en
52 aanverwante milieus. Elders in Vlaanderen komen deze soorten ook in natuurlijke
53 omstandigheden voor. Ze behoren dan ook tot de Belgische flora.
- 54 • vlaamse stinzenplanten: zijn voor heel Vlaanderen als stinzenplant te beschouwen, omdat hun
55 natuurlijk verspreidingsgebied (vrij) ver hiervandaan ligt. Ze zijn echter al geruime tijd door de
56 mens ingevoerd en wisten zich goed in te burgeren.
57

1 Tabel 4 Voorlopige lijst van de stinzenplanten in Vlaanderen (Hermy 1990³, Verloove 2002⁴).

2

Vlaamse stinzenplanten		Lokale stinzenplanten	
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Blauwe druifjes	Muscari botryoides	Adderwortel	Persicaria bistorta
Blauwe monnikskap	Aconitum napellus	Bevertjes	Briza media
Boerenkrokus	Crocus vernus	Dwerggras	Mibora minima
Bostulp	Tulipa sylvestris	Franse aardkastanje	Conopodium majus
Breed klokje	Campanula latifolia	Gevlekt longkruid	Pulmonaria officinalis
Damastbloem	Hesperis matronalis	Gewoon vingerhoedskruid	Digitalis purpurea
Donkere ooievaarsbek	Geranium phaeum	Herfsttijloos	Colchicum autumnale
Grote bosaardbei	Fragaria moschata	Kale vrouwenmantel	Alchemilla glabra
Grote maagdenpalm	Vinca major	Knolsteenbreek	Saxifraga granulata
Hartbladzonnebloem	Doronicum pardalianches	Vingerhelmbloem	Corydalis solida
Italiaanse aronskelk	Arum italicum	Vogelkers	Prunus padus
Japans hoefblad	Petasites japonica	Wilde hyacint	Hyacinthoides non-scripta
	Petasites pyrenaicus	Wilde narcis	Narcissus pseudonarcissus
Lenteklokje	Leucojum vernum	Wrangwortel	Helleborus viridis
Mahonia	Mahonia aquifolium		
Muisdoorn	Ruscus aculeatus		
Overblijvende ossentong	Pentaglottis sempervirens		
Pachysandra	Pachysandra terminalis		
Prachtframboos	Rubus spectabilis		
Schijnaardbei	Duchesnea indica		
Sneeuwkllokje	Galanthus nivalis		
Sneeuwroem-soort	Chionodoxa lucilia		
Sneeuwroem-soort	Chionodoxa sardensis		
Spaanse hyacint	Hyacinthoides hispanica		
Struisvaren	Matteuccia struthiopteris		
Troshyacint	Muscari atlanticum		
Winterakoniet	Eranthis hyemalis		
Witte narcis	Narcissus poeticus		
Zoete wolfsmelk	Euphorbia dulcis		

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

Waarschijnlijk geeft deze voorlopige lijst slechts een onvolledig beeld van het aantal stinzenplanten dat in werkelijkheid in Vlaamse parken voorkomt. Er bestaat echter geen volledige gedocumenteerde lijst voor gans Vlaanderen. Daarom worden ook soorten die niet op deze lijst voorkomen, maar waarvan vermoed wordt dat het om een stinzenplant zou kunnen gaan, best eveneens gekarteerd.

2.9.1.3 Hoe pakt u het aan?

stap 1 Elke individuele groeiplaats van stinzenplanten krijgt een uniek nummer en deze wordt op kaart weergegeven.

stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het invulformulier (bijlage 7).

stap 3 Noteer de soort (indien gedetermineerd).

stap 4 Schat de populatiegrootte aan de hand van de codes in Tabel 1.

stap 5 Noteer eventuele opmerkingen.

Opmerking: Indien verschillende stinzenplanten samengroeien, kunnen die gebundeld worden onder één nummer. Van elke soort wordt wel apart de populatiegrootte genoteerd.

³ Hermy M., 1990. Stinzenplanten in Vlaanderen: B(l)oeiende planten met geschiedenis. Natuurreservaten 2: 4-7.

⁴ Verloove F., 2002. Ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen. Mededeling van het instituut voor natuurbehoud, 20. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel. 227 p.

1 2.9.2 Groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen

2 2.9.2.1 Wat kunt u onderzoeken?

3
4 Parken kunnen in 3 opzichten belangrijke refugia zijn voor paddenstoelen:

- 5
6
- 7 • een grote concentratie aan oude kwijnende bomen (vooral inheemse soorten, inclusief
8 fruitbomen), zeker in halfopen of open landschap, al dan niet vergezeld van groot dood hout
9 biedt goede kansen voor zeldzame zwakteparasieten van oude bomen en zeldzame
10 houtzwammen (de eerste groep leeft nog enkele jaren door op het dode hout).
  - 11 • oude schrale gazons kunnen een groeiplaats vormen voor soorten gebonden aan schrale
12 graslanden ('wasplaatgraslanden'): wasplaten, satijnzwammen (groep staalsteeltjes),
13 aardtongen, knotszwammen en koraalzwammen. Deze paddenstoelen zijn meestal maar laat
14 in de herfst zichtbaar. Kalkrijke bodems zijn gewoonlijk soortenrijker dan zuurdere bodems.
  - 15 • schrale, strooiselarme plekken met mos en/of schaarse vegetatie in de buurt van solitaire
16 bomen, langs dreven of bosranden zijn belangrijke refugia voor mycorrhiza-vormende
17 paddenstoelen (boomsymbionten). Deze paddenstoelen (russula's, melkzwammen, boleten,
18 amanieten, ridderzwammen, gordijnzwammen, vezelkoppen, vaalhoeden, slijmkoppen,
19 aardappelbovisten) zijn te zien in de nattere, vorstvrije periodes van zomer en herfst.
20 Bepaalde soorten, zoals sommige boleten, zijn zelfs uitgesproken zomersoorten (juli -
21 september). (Kalkrijke) leem- of kleibodems zijn potentieel soortenrijker. Niet alle boomsoorten
22 vormen echter mycorrhiza of zijn geschikt, voor meer info zie bijlage 9.

23 2.9.2.2 Selectiecriteria

24
25 Locaties die vermoedelijk voldoen aan één van bovenstaande situaties zijn potentieel waardevol. De
26 evaluatie is moeilijk uit te voeren indien geen vruchtlichamen zichtbaar zijn. Daarom gebeurt de
27 beoordeling best in perioden waarin de kans op de aanwezigheid daarvan het grootst is, namelijk
28 warme, vochtige perioden met onweer (juli tot oktober). Bij twijfel wordt de locatie best op kaart
29 geregistreerd en achteraf teruggekoppeld met een paddenstoelenkenner (mycoloog).

30
31 2.9.2.3 Hoe pakt u het aan?

- 32
33 stap 1 Elke individuele groeiplaats van bijzondere paddenstoelen krijgt een uniek nummer en dit wordt
34 op kaart weergegeven.
35 stap 2 Noteer de terreineenheid en het volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart) op het
36 invulformulier (bijlage 7).
37 stap 3 Indien vruchtlichamen aanwezig zijn registreert u de soort (indien determineerbaar – eventueel
38 in grote groepen: boleten, russula's, ...).
39 stap 4 Schat het aantal vruchtlichamen aan de hand van de codes in tabel 1.
40 stap 5 Noteer eventuele opmerkingen.

41
42 2.9.3 Werkwijze voor het verzamelen van gegevens van externen

43 2.9.3.1 Wat kunt u onderzoeken?

44
45 Vaak zijn heel wat gegevens over een park beschikbaar bij verenigingen of particulieren. Net als bij
46 heel wat bosdomeinen stromen deze gegevens niet altijd goed terug naar de beheerder, waardoor
47 deze hiermee uiteraard bij zijn beheer geen rekening kan houden. Dit leidt vaak tot vermijdbare
48 conflicten, wanneer ongekende waardevolle locaties een ander beheer krijgen of heringericht worden.

49
50 Om dit te voorkomen is het wenselijk om, zeker in de voorbereiding van de opmaak van een
51 beheerplan, deze verenigingen en particulieren te contacteren. Dit is niet altijd evident, en het is niet te
52 vermijden dat toch nog aandachtspunten over het hoofd worden gezien.

53
54 Onderstaand overzicht probeert een eerste aanzet te geven om de bevraging op een gestructureerde
55 manier aan te pakken.

56
57
58
59

2.9.3.2 Bijzondere bomen

Voor advies in verband met bijzondere bomen kan eventueel beroep worden gedaan op een aantal verenigingen:

- de Belgische Dendrologische Vereniging houdt sinds 1987 een databank bij van geregistreerde bomen (BELTREES) met gegevens over soort, omtrek, gezondheidstoestand, locatie, enz. Contactinformatie is te vinden op de website van de vereniging (<http://www.dendrologie.be/>)
- de Nationale Boomgaarden Stichting verschaft informatie over pomologie, boomgaard- en landschapsbeheer. Contactinformatie is te vinden op de website van de vereniging of is te bekomen via e-mail (<http://www.boomgaardenstichting.be/>; info@boomgaardenstichting.be)
- de Noordelijke Pomologische Vereniging is een Nederlandse vereniging die zich inzet voor het behoud van oude fruitrassen en hoogstamfruitbomen en bewaart ruim 600 verschillende rassen in een collectie. Contactinformatie is te vinden op de website van de vereniging (<http://www.npv-pomospost.nl/>)

2.9.3.3 Verzamelen van specifieke soortgegevens (flora en fauna) over het park

In veel gevallen zijn er voor planten en bepaalde faunagroepen lijsten van losse waarnemingen in het park beschikbaar, of algemene verspreidingsgegevens voor een ruimer gebied (bv. Atlashokken).

Om na te gaan of er specifieke soortgegevens beschikbaar zijn over het park, of over specifieke elementen binnen het park, zal de parkbeheerder contact moeten opnemen met lokale natuur- en milieuverenigingen. Het kan gaan over inventarisatielijsten van excursies van de verenigingen, over bijzondere studies (bv. thesissen, GNOP's,...), of mondelinge mededelingen van omwonenden.

Contacteer:

- lokale afdelingen van vzw Natuurpunt (<http://www.natuurpunt.be>)
- JNM-afdelingen (<http://www.jnm.be>)
- provinciale koepels voor natuurstudie (LIKONA (<http://www.limburg.be/likona>), ANKONA (<http://www.ankona.be>), BRAKONA (<http://www.vl-brabant.be/brakona>))
- een aantal parken zijn bijzonder in trek bij mycologen omdat ze een hoge mycologische waarde hebben. Ze beschikken vaak over uitgebreide soortenlijsten, gedetailleerde kaarten met de meest waardevolle locaties (die een aangepast beheer verdienen) etc. U kunt deze verenigingen zelf contacteren of met hen in contact komen via Ruben.walleyn@inbo.be
- jagers die actief zijn in de omgeving rond het park.
- andere (heemkundige kring voor cultuurhistorische elementen,...)

2.9.3.4 Raadplegen van algemene databanken

Voor een groot aantal soortengroepen zijn in Vlaanderen verspreidingsgegevens ingezameld. De meeste data werden gecentraliseerd in algemene databanken. Afhankelijk van de soortengroep zijn deze data raadpleegbaar door derden, hetzij in atlassen (broedvogelatlas, zoogdierenatlas, gedocumenteerde Rode Lijsten,...), hetzij via het internet.

In de toekomst zullen verspreidingsgegevens meer en meer via het internet beschikbaar worden. Momenteel is het echter vaak zo dat verschillende databanken worden beheerd door verschillende organisaties of instellingen, al dan niet met overdracht en koppeling van verspreidingsgegevens. Deze sterk verdeelde situatie maakt het niet eenvoudig om een algemeen protocol op te stellen voor de inzameling van verspreidingsdata voor de verschillende soortengroepen.

De belangrijkste contacten zijn:

- het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) (<http://www.inbo.be/>)
- het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) (<http://www.natuurwetenschappen.be>)
- vzw Natuurpunt (<http://www.natuurpunt.be/>)
- de Nationale Plantentuin (<http://www.br.fgov.be/>)

1 De meest recente Rode lijsten kunt u terug vinden op de website van het INBO (<http://www.inbo.be/>,
2 doorklikken naar Kenniscentrum / Beleid / Vlaams beleid / Soortenbeleid / Rode Lijsten).

3
4 De Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring (KAMK) beheert een databank 'Fungi van België'
5 (afgekort FUNBEL) met mycologische verspreidingsgegevens. Vragen tot gebruik van gegevens
6 moeten schriftelijk of per e-mail gericht worden aan het secretariaat van de vereniging
7 (<http://www.kamk.be>, info@kamk.be).

8
9 De amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt houdt een databank bij met
10 verspreidingsgegevens van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. Vragen kunnen schriftelijk of per e-
11 mail gericht worden aan het secretariaat van de werkgroep (<http://www.hylawerkgroep.be/>,
12 info@hylawerkgroep.be).

13 14 2.9.4 Nieuwe inventarisaties

15 2.9.4.1 Wat kunt u onderzoeken?

16
17 De parkbeheerder kan ook zelf nieuwe inventarisaties uitvoeren of dit laten doen, bijvoorbeeld indien
18 van een bepaalde soortengroep, waarvoor belangrijke potenties werden vastgesteld, onvoldoende
19 gegevens beschikbaar zijn. In tabel 5 zijn per soortengroep kenmerken weergegeven die kunnen
20 wijzen op belangrijke potenties. Indien voor een bepaalde soortengroep een of meer van deze
21 kenmerken van toepassing zijn op het park, kan het aangewezen zijn bijkomende inventarisaties uit te
22 voeren. Voor vele soortengroepen vindt u hierover informatie in het hoofdstuk monitoring.

23
24 Tabel 5 Kenmerken die kunnen wijzen op belangrijke potenties voor soortengroepen.

Soortengroep	Kenmerken	Opmerkingen
Hogere planten	Groeiplaatsen van bijzondere plantensoorten, soortenrijke graslanden en oevervegetaties, oude bosbestanden, waterlopen of waterpartijen van goede kwaliteit, heide, terreinen die op de BWK-kaart als biologisch waardevol staan aangeduid,...	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Dagvlinders	Soortenrijke graslanden en ruigten, heide, structuurrijke bosranden,...	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Broedvogels	Oude structuurrijke bosbestanden, ruigtes met boomopslag, moerassen, natte graslanden,...	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Amfibieën	Waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Paddenstoelen	Groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen, grote hoeveelheden dik dood hout, oude structuurrijke bosbestanden, schrale mosrijke grasvegetaties, oude bomenrijen met schrale ondergroei en weinig strooisel,...	Werkwijze werd eerder besproken in dit hoofdstuk, u vindt ook informatie in het hoofdstuk monitoring.
Mossen en korstmossen	Oude muren en gebouwen, bossen (schors van oude bomen met neutrale tot basische ruwe schors, dood hout, strooisel, steilkantjes), oevers van sloten en vennen, kale bodems (tuinen, akkers), schrale vegetaties (heide, stuifzanden, schraal grasland),...	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Kranswieren	Waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit	Werkwijze wordt in het volgende punt besproken.

Soortengroep	Kenmerken	Opmerkingen
Reptielen	Er is een gekende populatie aanwezig of de aanwezigheid ervan wordt vermoed	Werkwijze wordt in het volgende punt besproken, u vindt ook informatie in het hoofdstuk monitoring
Niet-vliegende zoogdieren	Er zijn gekende populaties aanwezig of aanwezigheid van structuurrijke bosbestanden,...	Werkwijze wordt in het volgende punt besproken, u vindt ook informatie in het hoofdstuk monitoring
Vleermuizen	Er zijn gekende populaties aanwezig of aanwezigheid van oude bomen met holtes, voor vleermuizen geschikte en toegankelijke ijskelders, oude leegstaande gebouwen, vleermuizengrotten,...	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Vissen	Waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.
Invertebraten: <ul style="list-style-type: none"> • Bodemoppervlakte-actieve ongewervelden • Xylobionten • Libellen • Nachtvinders • Regenwormen • Slakken • Springstaarten • Aquatische macrofauna 	Structuurrijke oude bossen, soortenrijke graslanden, moerassen, heide, ... Grote hoeveelheden dood hout Waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit, heide, ... Structuurrijke oude bossen, soortenrijke graslanden, moerassen, heide, ... Bossen met neutrale humus, soortenrijke graslanden, ... Moerassen, waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit, ... Structuurrijke oude bossen, ... Waterlopen en/of waterpartijen van goede kwaliteit	Werkwijze wordt in het hoofdstuk monitoring besproken.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

2.9.4.2 Niet-gestandaardiseerde methodieken voor bijkomende inventarisaties

Indien mogelijk worden bijkomende inventarisaties best volgens een gestandaardiseerde methodiek uitgevoerd, zodat de resultaten ook bruikbaar zijn voor monitoring. Voor een beschrijving van deze gestandaardiseerde methodieken wordt verwezen naar het hoofdstuk monitoring. Niet voor alle soortengroepen zijn echter gestandaardiseerde methodieken beschikbaar. Soms kan het ook interessant zijn om met niet-gestandaardiseerde methodieken aanvullende informatie te verzamelen bovenop de gegevens die bij de monitoring worden verzameld. Hierna worden enkele niet-gestandaardiseerde methodieken opgesomd.

Amfibieën – uitbreidingsmodule voor de Vuursalamander

In parken waar het voorkomen van de Vuursalamander (*Salamandra salamandra*) werd vastgesteld of wordt vermoed, kan de aanwezigheid van deze soort worden gecontroleerd door een geschikt substraat (bijvoorbeeld een niet doorzichtbare golfplaat van 1 m²) op de bodem te leggen in het mogelijke foerageergebied en na 1 week te controleren of er dieren onder aanwezig zijn.

Reptielen – vaststellen van de aanwezigheid

De bestaande populaties van reptielen in Vlaanderen zijn vrij goed gekend. Vaak zal in de praktijk het vaststellen van de aanwezigheid van een soort al volstaan. De aanwezigheid van reptielen kan worden gecontroleerd door een geschikt substraat (bijvoorbeeld een niet doorzichtbare golfplaat van 1 m²) op de bodem te leggen in het mogelijke foerageergebied en na 1 week te controleren of er dieren onder aanwezig zijn.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

Niet-vliegende zoogdieren – uitpluizen van braakballen

Door het uitpluizen van braakballen van uilen (die in het park gevonden zijn) kunt u bijkomende soortgegevens verkrijgen van voornamelijk de muizenfauna. Omdat uilen een vrij grote actieradius hebben (en dus mogelijk ook buiten het park jagen) hebben de gegevens die met deze methode bekomen worden echter vaak betrekking op een ruimer gebied dan het park zelf.

Kranswieren – vaststellen van de aanwezigheid

Kranswieren komen vrijwel uitsluitend voor in helder, niet voedselrijk water. Het zijn dus geschikte indicatorsoorten voor een goede waterkwaliteit. Indien in het park wateren voorkomen met een hoge natuurwaarde (vastgesteld tijdens de basis biologische survey) is het aanbevolen, na te gaan of kranswieren aanwezig zijn. De soortbepaling is ook belangrijk maar het determineren van kranswieren is niet eenvoudig en moet gebeuren door iemand met een gespecialiseerde kennis. Meer informatie is te verkrijgen bij de Nationale Plantentuin (<http://www.br.fgov.be/>) en het Landelijk Informatiecentrum voor Kranswieren (<http://www.xs4all.nl/~enat/>).

1 **3 Aanbevelingen**

2 **3.1 Wat wordt er minimaal verwacht?**

3 Het minimumprogramma voor het onderzoek naar de biotiek bestaat uit:

- 4 • opmaak van een terreinkaart en identificatie van elke terreineenheid
- 5 • basisbeschrijving van elke terreineenheid
- 6 • bepaling van de natuurwaarde van elke terreineenheid
- 7 • kartering van dikke bomen
- 8 • kartering van zwaar dood hout
- 9 • kartering van nest- en broedplaatsen van bijzondere fauna-elementen
- 10 • kartering van groeiplaatsen van bijzondere planten
- 11 • kartering van probleemsoorten
- 12 • beschrijving van de collecties

13

14 **3.2 Welke vragen moet het onderzoek beantwoorden?**

15 **Voor alle terreineenheden**

16

- 17 • Wat zijn de biotische kenmerken van de terreineenheden?
- 18 • Wat is de gelaagdheid van de vegetatie?
- 19 • Welke terreineenheden hebben een lage, matige of hoge natuurwaarde?
- 20 • Waar in het park bevinden zich elementen met een hoge natuurwaarde (dikke bomen, zwaar
- 21 dood hout, broedplaatsen, bijzondere planten)?
- 22 • Waar in het park zijn er probleemsoorten aanwezig?

23

24 **Voor collecties**

25

- 26 • Wat voor soort collectie is het?
- 27 • Hoe volledig is de collectie?
- 28 • Zijn er nog dergelijke collecties en hoe verhoudt de collectie zich ten opzichte van de andere
- 29 collecties?

30

31

1 **Literatuur**

2 **Plantengidsen en flora's:**

3
4 Lambinon, J., De Langhe, J-E., Delvosalle, L. & Duvigneaud, J.
5 Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord – Frankrijk en de aangrenzende gebieden.
6 Nationale Plantentuin van België, 1998, 1091 p.
7 (standaardwerk, maar enkel voor ervaren botanisten)

8
9 Van der Meyden, R.
10 Heukels' Flora van Nederland
11 Wolters – Noordhoff, 2005, 684 p.
12 (ook een gewone flora, met de nieuwe systematiek van de vaatplanten)

13
14 Eggelte, H.,
15 Veldgids Nederlandse Flora.
16 KNNV – Uitgeverij, 2000, 424 p.
17 (alternatieve flora, soms zeer handig)

18
19 Blamey, M. & Grey – Wilson, C.,
20 De geïllustreerde flora.
21 Tirion, 2003, 543 p.
22 (zeer mooi, maar dik en niet handig in het veld)

23
24 Verloove, F.,
25 Ingeburgerde Plantensoorten in Vlaanderen.
26 Brussel, 2002, Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 20
27 (enkel voor uitheemse probleemsoorten)

28
29 Baudouin, J.C., De Spoelberch, Ph., Van Meulder, J., & Jacobs, R.
30 Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987 – 1992.
31 Stichting Spoelbergh – Artois, 1992, 511 p.
32 (enkel bomen)

33
34 **Vlindergidsen**

35
36 Wynhoff, I., Van Swaay, C. & van der Made, J.
37 Veldgids dagvlinders.
38 KNNV Uitgeverij, 2001, 224 p.

39
40 **Amfibieëngidsen**

41
42 Willock, R.
43 Herken paddemanders en slangedissen. Daar kikker je van op.
44 Hyla amfibieën- en reptielenwerkgroep, 2004, 78 p.
45 (met tekeningen van adulten, larven en eieren)

46
47 Vervust, B.
48 Determinatietabel voor amfibieën en reptielen.
49 J.N.M. – A.R.W.G., 1998, 47 p.

50
51 Ton Stumpel en Henk Strijbosch
52 Veldgids amfibieën en reptielen
53 KNNV Uitgeverij, 2006, 320 p.
54 (voor Centraal- en West-Europa)

55
56 **Vogelgidsen**

57
58 Mullarney, K., Svensson, L., Zetterström, D. & Grant, P.J.,
59 ANWB Vogelgids van Europa
60 Tirion, 2003, 400 p.

61

- 1 Jonsson, L.
2 Vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten
3 Tirion, 1993, 560 p.
4
5 **Paddenstoelengidsen**
6
7 Vermeulen H.,
8 Sleutelen met fungi
9 Natuurpunt educatie, 216 p.
10
11 Vermeulen, H.
12 Paddenstoelen, schimmels en slijmzwammen van Vlaanderen: determinatiesleutels aan de hand van
13 veldkenmerken
14 De Wielewaal, 1999, 648 p.
15
16 Gerhardt, E.,
17 De grote paddenstoelengids voor onderweg
18 Tirion, 1999, 718p.
19
20 **Kranswieren**
21
22 Bruinsma, J.; Krause, W.; Nat, E.; van Raam, J.,
23 Determinatietabel van kranswieren in de Benelux.
24 Jeugdbondsuitgeverij: 1998, 101 p.
25
26

Bijlage 1: Op te nemen basisinformatie per terreineenheid

Algemene opmerkingen:

Soortensamenstelling en beschrijving van de vegetatie:

Wanneer er bij het opnemen van de basisinformatie gevraagd wordt de soortensamenstelling of een beschrijving van de vegetatie te geven wil dit zeggen dat u in de mate van het mogelijke de aanwezige soorten noteert. Dit wil niet zeggen dat elke aanwezige soort moet worden gedetermineerd. Zeker bij spontane planten is het op soort brengen van elke aanwezige soort zeer moeilijk en tijdrovend. Wel is het belangrijk dat de aspectbepalende soorten op naam worden gebracht. Bij aanplantingen kent u normaal wel de soort. Indien een aanplanting een korte omlooptijd heeft moet u zelf uitmaken of u de soortnaam of enkel het geslacht vermeld.

Opmeten van de omtrek van bomen of hakhoutstoven

Wanneer bij het opnemen van de basisinformatie gevraagd wordt de omtrek van bomen op 150 cm hoogte of de omtrek van hakhoutstoven te meten, is het in grote bestanden met vele bomen of hakhoutstoven niet de bedoeling elke boom of hakhoutstovooft op te meten. Wel meet u dan een aantal van de aanwezige bomen of hakhoutstoven. U geeft dan een beschrijving met een schatting van het aantal bomen, hakhoutstoven per omtrekklasse (deze klassen mag u zelf bepalen, weet wel dat bij de opname van monumentale bomen, elke boom met een omtrek van meer dan 3 meter apart wordt geregistreerd).

1 Vlakvormige terreineenheden

Terreineenheden	Op te nemen basisinformatie
Hakhout (1)	Soortensamenstelling van de boom- en struiklaag
Middelhout (2)	Soortensamenstelling van de kruidlaag
Parkhout (3)	Stamomtrek van de bomen op 150 cm, omtrek van de hakhoutstoven
Hooghout (4)	Beschrijving van de vitaliteit van de bomen en struiken
Naaldhout (5)	Beschrijving van de conditie van aangeplante kruidachtige
Gemengd bos (6)	Homogeen of gemengd bestand (gemengde aanplant, welke soorten horen samen)
Boomgaard (7)	Het plantverband
Bosgrasland (8)	
Bomengalerij (9)	
Arboretum (10)	
Collectie (11)	Soortensamenstelling van de spontane soorten De andere kenmerken van de collectie worden afzonderlijk bestudeerd (zie punt ?)
Doolhof (12)	Soortensamenstelling van het doolhof Conditie van het doolhof Soortensamenstelling van de kruidlaag
Heesteraanplanting (13)	Soortensamenstelling van de struiklaag Beschrijving van de vitaliteit van de aangeplante struiken Wintergoen zijn of niet Homogene of gemengde aanplant (gemengd, welke soorten horen samen) Soortensamenstelling van de kruidlaag
Gazon (14)	Beschrijving van de huidige kwaliteit (kies uit zeer goed, goed, matig, slecht)
Sportveld (15)	Beschrijving van het beheer om te kwaliteit te verbeteren of te behouden
Speel-, picknick- of ligweide (16)	Soortensamenstelling van de kruidlaag
Hooiland (17)	Soortensamenstelling van de kruidlaag, dwergstruiklaag
Weiland (18)	Beschrijving van de conditie van aangeplante kruidachtige, dwergstruiken.
Ruigte (20)	
Heide (21)	
Akker (22)	Functie van de akker (voor akkeronkruiden, extensieve productieakker, intensieve productieakker) Soortensamenstelling van de aanwezige akkeronkruiden of/ en van de teelt
Braakland (23)	Soortensamenstelling

1

Terreineenheden	Op te nemen basisinformatie
Moestuin (24) Kruidentuin (25) Rozentuin (26) Siertuin (27) Sierbeplanting(28)	Soortensamenstelling van de aangeplante soorten Conditie van de aangeplante soorten Indien aanplant van eenjarige: hoe vaak de eenjarige per jaar moeten worden vervangen Indien aanplant van vaste planten: homogeen of gemengd (gemengd, welke soorten horen samen) Soortensamenstelling van de spontane soorten
Slotgracht (29) Vijver (30)	Helderheid van het water Soortensamenstelling van water- en moerasplanten
Gebouw (31)	Beschrijving van gevel- en dakbegroening Beschrijving van muurvegetatie
Halfopen verharde parking (32) Onverharde parking (33) Verharde parking (34)	Beschrijving van kruid-, mos- en korstmosvegetatie

2
3
4

2 Lijnvormige elementen

Terreineenheden	Op te nemen basisinformatie
Dreef (35) Bomenrij (36)	Soortensamenstelling van de boomlaag Soortensamenstelling van de kruidlaag Stamomtrek van de bomen op 150 cm Beschrijving van de vitaliteit van de bomen en struiken Beschrijving van de conditie van aangeplante kruidachtige
Geschoren haag (37)	Soortensamenstelling van de haag Beschrijving van de vitaliteit van de haag
Houtkant (38) Houtwal (39)	Soortensamenstelling van de boom- en struiklaag Beschrijving van de vitaliteit van de hakhoutstoven Omtrek van de hakhoutstoven Soortensamenstelling van de kruidlaag Conditie van de aangeplante kruidachtige
Wegberm (40)	Soortensamenstelling van de kruidlaag Conditie van de aangeplante kruidachtige
Natuurlijke oever waterpartij (41) Semi-natuurlijke oever waterpartij (42) Natuurlijke oever waterloop (43) Semi-natuurlijke oever waterloop (44)	Soortensamenstelling van de oevervegetatie
Greppel (45) Rivier (47)	Helderheid van het water Soortensamenstelling van water- en moerasplanten
Beek (46)	Helderheid van het water Soortensamenstelling van water- en moerasplanten Stuctuur van de beek (natuurlijke beekdynamiek, natuurlijke beekloop die zich niet meer kan verleggen, gekanaliseerd)
Verharde weg (48) Halfopen verharde weg (49) Onverharde weg (50)	Beschrijving van kruid-, mos- en kostmosvegetatie
Holle weg (51)	Soortensamenstelling van de boom- en struiklaag Stamomtrek van de bomen op 150 cm, omtrek van de hakhoutstoven Beschrijving van de vitaliteit van de bomen en struiken Conditie van de holle weg (erosie) Soortensamenstelling van de kruidlaag Conditie van de aangeplante kruidachtige
Verhard pad (52) Halfopen verhard pad (53) Onverhard pad (54)	Beschrijving van kruid-, mos- en kostmosvegetatie
Muur (55)	Beschrijving van de gevelbegroening Beschrijving van de muurvegetatie

5
6
7
8
9
10

1
2
3

3 Puntvormige elementen

Terreineenheden	Op te nemen basisinformatie
Alleenstaande boom of heester (56) Bomengroep (57)	Soortnaam van bomen en heesters
	Stamomtrek van de bomen op 150 cm
	Beschrijving van de vitaliteit van de bomen of heesters
Poel (58)	Helderheid van het water
	Soortensamenstelling van water- en moerasplanten
Ijskelder (59)	Toegankelijkheid en geschiktheid voor vleermuizen
	Beschrijving van de muurvegetatie
Tumulus (60)	Soortensamenstelling van de kruidlaag
Infrastructuurelement (61)	Beschrijving muurvegetatie
Bron (62)	Helderheid van het water
	Soortensamenstelling van water- en moerasplanten

4
5

1 **Bijlage 2: Criteria ter beoordeling van de te verwachten natuurwaarden van terreineenheden. In**
 2 **de kolom 'Kenmerk' is aangegeven op welk aspect van de terreineenheid de criteria betrekking**
 3 **hebben. De verklaring van de begrippen gemarkeerd met (*) is te vinden in het glossarium,**
 4 **bijlage 3.**

5 **1 Vlakvormige terreineenheden, (oppervlakte > 100 m² en lengte/breedteverhouding ≤ 10)**
 6
 7

	Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
LOOFHOUT	Hakhout (1)	Boom- en struiklaag(*)	Hakhout bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en bevat oude stoven(*) (omtrek > 3 m)	Alle andere hakhoutbestanden	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Alle andere hakhoutbestanden	-
	Middelhout (2)	Boom- en struiklaag(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Alle andere middelhoutbestanden	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Alle andere middelhoutbestanden	-
	Parkhout (3)	Boom- en struiklaag(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten of is oud(*) of structuurrijk(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit uitheemse(*) soorten en is jong(*) en structuurarm(*)
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) of soortenrijk (>10 soorten)	Kruidlaag slecht ontwikkeld (bedekking <10%) en soortenarm (≤10 soorten)
	Hooghout (4)	Boom- en struiklaag(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Alle andere hooghoutbestanden	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Alle andere hooghoutbestanden	-
	Naaldhout (5)	Boom- en struiklaag(*)	Oud(*) of structuurrijk(*) naaldhoutbestand	Alle andere naaldhoutbestanden	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Alle andere naaldhoutbestanden	-
Gemengd bos (6)	Boom- en struiklaag(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Alle andere gemengde bosbestanden	-	
	Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Alle andere gemengde bosbestanden	-	
Boomgaard (7)	Boomlaag(*)	Oude hoogstamboomgaard(*)	Jonge hoogstamboomgaard(*)	Productiegerichte laagstamboomgaard(*)	
	Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig	
Bosgrasland (8)	Boomlaag(*)	Boomlaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Alle andere bosgraslanden	-	
	Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig	

8

	Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
	Bomengalerij (9)	Boomlaag(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten en is oud(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten of is oud(*)	Boomlaag bestaat uit uitheemse(*) soorten en is jong(*)
	Arboretum (10)	Boom- en struiklaag(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten of is oud(*) of structuurrijk(*)	Boom- en struiklaag bestaat voor meer dan de helft uit uitheemse(*) soorten en is jong(*) en structuurarm(*)
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk (>10 soorten)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) of soortenrijk (>10 soorten)	Kruidlaag slecht ontwikkeld (bedekking <10%) en soortenarm (≤10 soorten)
	Collectie (11)	Kruidlaag(*)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten in zekere mate getolereerd, soortenrijke spontane kruidlaag aanwezig (bedekking >10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten in zekere mate getolereerd (bedekking <10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten niet getolereerd, nauwelijks ingroei van wilde soorten aanwezig.
	Doolhof (12)	Boom- en struiklaag(*)	Meer dan de helft inheemse(*) soorten	Bijmenging van minder dan de helft inheemse(*) soorten	Alleen uitheemse(*) soorten
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig
	Heesteraanplanting (13)	Struiklaag	Meer dan de helft inheemse(*) soorten	Bijmenging van minder dan de helft inheemse(*) soorten	Alleen uitheemse(*) soorten
		Kruidlaag(*)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten getolereerd, soortenrijke spontane kruidlaag aanwezig (bedekking >10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten in zekere mate getolereerd (bedekking <10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten niet getolereerd, nauwelijks ingroei van wilde soorten aanwezig.
GRASLANDEN	Gazon (14)	Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig
	Sportveld (15)				
	Speel-, picknick- of ligweide (16)				
	Hooiland (17)				
	Weiland (18)				
	Hooiweide (19)				
	Ruigte (20)	Kruidlaag(*)	Kruidlaag niet gedomineerd door brandnetels, distels en/of kleeftkruid en soortenrijk(*)	Alle andere ruigtes	-
	Heide (21)	Kruidlaag(*)	Heide goed ontwikkeld: talrijke typische heidesoorten zijn aanwezig en domineren de vegetatie	Heide matig ontwikkeld, verruigd of overwoekerd door uitheemse(*) soorten. Enkele typische inheemse heidesoorten zijn aanwezig, maar zijn niet aspectbepalend (bijvoorbeeld struikhei, gewone dophei, pijpenstrootje, brem,...)	Cultuurlijke Erica-aanplant: zie collectie (11)
	Akker (22)	Kruidlaag(*)	Akker voor behoud van akkeronkruiden(*) of wildakker	Extensieve akker	Intensief bemeste en besproeide productieakker
	Braakland (23)	Kruidlaag(*)	Kruidlaag soortenrijk(*) met een bloemrijk aspect	Alle andere braaklanden	-
TUINEN	Moestuin (24)	Kruidlaag(*)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten getolereerd, soortenrijke(*) spontane kruidlaag aanwezig (bedekking >10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten in zekere mate getolereerd (bedekking <10%)	Natuurlijke ingroei van wilde soorten niet getolereerd, nauwelijks ingroei van wilde soorten aanwezig.
	Kruidtuin (25)				
	Rozentuin (26)				
	Siertuin (27)				
	Sierbeplanting (28)				
	Slotgracht (29)	Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water helder, goed ontwikkelde vegetatie met veel water- en moerasplanten (>5 soorten)	Water niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten aanwezig (1-5 soorten)	Water troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten aanwezig
	Vijver (30)				

1

	Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
PARKINGS	Gebouw (31)	Gevel-(*) en dakbegroening(*)	Gevel- en dakbegroening bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten	Gevel- en dakbegroening bestaat voor meer dan de helft uit uitheemse(*) soorten	Geen gevel- en dakbegroening aanwezig
		Muurvegetatie(*)	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossen aanwezig
	Halfopen verharde parking (32) Onverharde parking (33) Verharde parking (34)	Kruidlaag(*)	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossen aanwezig

2
3
4

2 Lijnvormige elementen

	Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
	Dreef (35)	Boomlaag(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten en is oud(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten of is oud(*)	Boomlaag bestaat uit uitheemse(*) soorten en is jong(*)
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig
	Bomenrij (36)	Boomlaag(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten en is oud(*)	Boomlaag bestaat uit inheemse(*) soorten of is oud(*)	Boomlaag bestaat uit uitheemse(*) soorten en is jong(*)
	Geschoren haag (37)	Boom- en struiklaag(*)	Meer dan de helft inheemse(*) soorten	Bijmenging van minder dan de helft inheemse(*) soorten	Alleen uitheemse(*) soorten
	Houtkant (38)	Boom- en struiklaag(*)	Hakhout bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en bevat oude stoven(*) (omtrek > 3 m)	Alle andere houtkanten	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk(*) (>10 soorten)	Alle andere houtkanten	-
	Houtwal (39)	Boom- en struiklaag(*)	Hakhout bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en bevat oude stoven(*) (omtrek > 3 m)	Alle andere houtwallen	-
		Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk(*) (>10 soorten)	Alle andere houtwallen	-
	Wegberm (40)	Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig
OEVERS	Natuurlijke oever waterpartij (41)	Kruidlaag(*)	Oevervegetatie(*) niet gedomineerd door brandnetels, distels en/of kleeftkruid en soortenrijk(*)	Oevervegetatie(*) gedomineerd door brandnetels, distels en/of kleeftkruid	Oevervegetatie(*) ontbreekt
	Semi-natuurlijke oever waterpartij (42)				
	Natuurlijke oever waterloop (43)				
	Semi-natuurlijke oever waterloop (44)				

5
6

	Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
WATERLOPEN	Greppel (45)	Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water (indien aanwezig) helder, goed ontwikkelde vegetatie met veel water- en moerasplanten(*) (>5 soorten)	Water (indien aanwezig) niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten(*) aanwezig (1-5 soorten)	Water (indien aanwezig) troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten(*) aanwezig
	Beek (46)	Structuur	Volledig natuurlijke beekdynamiek	Natuurlijke beekloop, die zich niet meer kan verleggen	Gekanaliseerd of artificieel aangelegd
		Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water helder, goed ontwikkelde vegetatie met veel water- en moerasplanten(*) (>5 soorten)	Water niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten(*) aanwezig (1-5 soorten)	Water troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten(*) aanwezig
	Rivier (47)	Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water helder, goed ontwikkelde vegetatie met veel water- en moerasplanten(*) (>5 soorten)	Water niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten(*) aanwezig (1-5 soorten)	Water troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten(*) aanwezig
WEGEN	Verharde weg (48)	Kruidlaag(*)	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossen aanwezig
	Halfopen verharde weg (49)				
	Onverharde weg (50)				
	Holle weg (51)	Boom- en struiklaag(*)	Hakhout bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten en is oud(*) of structuurrijk(*)	Alle andere holle wegen	Boom- en struiklaag afwezig
	Kruidlaag(*)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) en soortenrijk(*) (>10 soorten)	Kruidlaag goed ontwikkeld (bedekking >10%) of soortenrijk(*) (>10 soorten)	Kruidlaag slecht ontwikkeld (bedekking <10%) en soortenarm (≤10 soorten)	
PADEN	Verhard pad (52)	Kruidlaag(*)	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossen aanwezig
	Halfopen verhard pad (53)				
	Onverhard pad (54)				
Muur (55)	Gevelbegroening(*)	Gevelbegroening bestaat voor meer dan de helft uit inheemse(*) soorten	Gevelbegroening bestaat voor meer dan de helft uit uitheemse(*) soorten	Geen gevelbegroening aanwezig	
	Muurvegetatie(*)	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossen overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossen aanwezig	

1
2 **3 Puntvormige elementen**

Terreineenheid	Kenmerk	Hoge natuurwaarde	Matige natuurwaarde	Lage natuurwaarde
Alleenstaande boom of heester (56)	Boomlaag(*)	Monumentale(*) inheemse(*) boom of heester	Monumentale(*) uitheemse(*) boom of heester	Kleine boom of heester
Bomengroep (57)				
Poel (58)	Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water helder, goed ontwikkelde vegetatie met veel water- en moerasplanten(*) (>5 soorten)	Water niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten(*) aanwezig (1-5 soorten)	Water troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten(*) aanwezig
Ijskelder (59)	Structuur	Toegankelijk en geschikt voor vleermuizen	Toegankelijk voor vleermuizen	Niet toegankelijk voor vleermuizen
	Muurvegetatie(*)	Kruid-, mos- of korstmossoorten overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossoorten overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossoorten aanwezig
Tumulus (60)	Kruidlaag(*)	Kruidlaag heeft een bloemrijk aspect(*) of een schrale vegetatie met mossen en korstmossen	Kruidlaag bestaat uit grassoorten, met beperkte bijmenging van wilde bloemen(*) (bijvoorbeeld madeliefje, paardenbloem, witte klaver,...)	Kruidlaag bestaat uit grassen en er zijn nauwelijks wilde bloemen(*) of mossen en korstmossen aanwezig
Infrastructuurelement (61)	Muurvegetatie(*)	Kruid-, mos- of korstmossoorten overvloedig aanwezig en soortenrijk	Kruid-, mos- of korstmossoorten overvloedig aanwezig	Weinig of geen kruid-, mos- of korstmossoorten aanwezig
Bron (62)	Waterkwaliteit en vegetatie (moeras- en waterplanten)	Water helder, veel water- en moerasplanten(*) aanwezig (>2 soorten)	Water niet zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), enkele water- en moerasplanten(*) aanwezig (1-2 soorten)	Water troebel, zichtbaar vervuild of geëutrofeerd(*), geen water- en moerasplanten(*) aanwezig

3
4

- 1 **Bijlage 3 Glossarium. Hierin wordt de betekenis van een aantal begrippen meer in detail**
2 **uitgelegd.**
3
- 4 **Akkeronkruiden:** groep van kruidachtige soorten typisch voor akkers die weinig of niet met herbiciden
5 behandeld worden (Grote klaproos, Korenbloem, Bolderik,...)
- 6 **Algenbloei:** explosieve ontwikkeling van algen als gevolg van verrijking van het water, zichtbaar als
7 bruine of groene vlokken of matten die aan het wateroppervlak drijven
- 8 **Aspectbepalend:** het uiterlijk (de aanblik) van de vegetatie bepalend
- 9 **Bloemrijk aspect:** met opvallend veel wilde bloemen
- 10 **Boom- en struiklaag:** vegetatie van hoog uitgroeïende (>2 m) houtige gewassen
- 11 **Cultivar:** cultuurvariëteit, die bij het kweken van een soort is ontstaan
- 12 **Culturele vegetatie:** zowel de soortensamenstelling als de structuur zijn in hoge mate door de
13 mens bepaald (bijvoorbeeld aangeplante, op houtproductie gerichte bossen, intensief beheerde
14 ingezaaide graslanden)
- 15 **Dakbegroening:** vegetatie die op daken groeit. Ook groendaken vallen hieronder.
- 16 **Geëutrofiëerd:** verrijkt met voedingsstoffen (in het bijzonder fosfaten), waardoor algenbloei kan
17 ontstaan
- 18 **Gevelbegroening:** vegetatie bestaande uit planten wortelend in de bodem die langs verticale
19 oppervlakken groeien.
- 20 **Grafheuvel:** heuvel die over een graf is opgeworpen
- 21 **Halfnatuurlijke vegetatie:** de structuur is bepaald door de mens, maar de soortensamenstelling is
22 spontaan (bijvoorbeeld heide, hakhoutbos met natuurlijke verjonging)
- 23 **Hoogstamboomgaard:** boomgaard met normaal opgroeiende hoogstammige fruitbomen in een ruim
24 plantverband
- 25 **Inheems:** bomen en struiken waarvoor Vlaanderen tot het natuurlijk verspreidingsgebied behoort. Ook
26 cultivars van inheemse soorten en kruisingen tussen inheemse soorten onderling worden hieronder
27 gerekend.
- 28 **Jong:** er zijn alleen jonge (recent aangeplante of gevestigde) bomen of struiken aanwezig
- 29 **Kruidlaag:** vegetatielaag van kruidachtige en laag blijvende (≤ 2 m) houtige gewassen (bramen,
30 struikhei,...)
- 31 **Kruising:** boom of heester ontstaan door natuurlijke of kunstmatige bevruchting van exemplaren van
32 een soort door een andere soort
- 33 **Laagstamboomgaard:** boomgaard met kunstmatig laaggehouden fruitbomen in een dicht
34 plantverband
- 35 **Mantelvegetatie:** begroeiing van struiken langs de rand van een bos
- 36 **Moerasplanten:** planten die wortelen in de bodem van een waterloop of waterpartij
- 37 **Monumentale boom of struik:** boom of struik met voor de soort uitzonderlijke afmetingen (omtrek,
38 hoogte,...)
- 39 **Muurvegetatie:** vegetatie bestaande uit planten wortelend op de muur
- 40 **Natuurlijke vegetatie:** zowel de structuur als de soortensamenstelling zijn spontaan; de invloed van
41 de mens is verwaarloosbaar (bijvoorbeeld oerbos, strandvegetatie)
- 42 **Oevervegetatie:** vegetatie van planten die wortelen in de oever van een waterloop of waterpartij
- 43 **Oud:** er zijn monumentale bomen, struiken, dood hout of stoven aanwezig
- 44 **Ruigtekruiden:** plantensoorten die bij een ruime voedselvoorziening hoog opgroeien en andere
45 soorten verdringen (Harig wilgenroosje, Grote brandnetel, Groot hoefblad, Moerasspirea, Braam,...)
- 46 **Schijngrassen:** een groep van planten die erg lijken op grassen (rank, fijn en toch taai gebouwd)
47 maar behoren tot een aantal andere, kleinere families, zoals de Cypergrassen (Cyperaceae) en de
48 Russen (Juncaceae).
- 49 **Sierplant:** plant die vanwege zijn sierlijkheid wordt gekweekt
- 50 **Soortenarme vegetatie:** vegetatie waarin weinig of geen wilde bloemen voorkomen
- 51 **Soortenrijke vegetatie:** vegetatie waarin veel wilde bloemen voorkomen
- 52 **Stoof:** het gedeelte van bomen die als hakhout worden beheerd dat overblijft na kapping en verder
53 kan doorgroeien
- 54 **Structuurarm:** er is geen onderetage aanwezig of deze is homogeen of deze bestaat hoofdzakelijk uit
55 Amerikaanse vogelkers
- 56 **Structuurrijk:** er is een goed ontwikkelde onderetage (gevarieerde verjonging van struiken of bomen)
57 aanwezig
- 58 **Struweel:** meestal dichte, spontaan gevestigde vegetatie van heesters
- 59 **Uitheems:** bomen en struiken waarvan het natuurlijk verspreidingsgebied buiten Vlaanderen ligt. Ook
60 cultivars van uitheemse soorten en kruisingen met uitheemse soorten (bijvoorbeeld cultuurpopulier)
61 worden hieronder gerekend.
- 62 **Waterloop:** eenheid met stromend open water die lijnvormig is (beek, rivier)

- 1 **Waterpartij:** eenheid met stilstaand open water die puntvormig (poel) of vlakvormig (slotgracht, vijver)
- 2 is
- 3 **Waterplanten:** planten die wortelen in het water
- 4 **Wilde bloemen:** vereenvoudigde term waarmee bedoeld wordt: inheemse, spontaan gevestigde
- 5 soorten die niet behoren tot de grassen (*Poaceae*) of schijngrassen en gekenmerkt worden door
- 6 opvallende bloeiwijzen (bloemen).
- 7 **Zoom:** Vegetatie van hoge, meerjarige kruiden langs de rand van een bos of mantelvegetatie

1 **Bijlage 4 Overzicht van de te karteren elementen met een hoge natuurwaarde.**

2
3 1. **Dikke bomen** (monumentale bomen en oude hakhoutstoven – omtrek >3 m)

4
5 Elke individuele monumentale boom of hakhoutstoof krijgt een uniek nummer, wordt op kaart
6 weergegeven en volgende gegevens worden genoteerd op het formulier:

- 7 - **terreineenheid** – volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart)
8 - **soort**
9 - **omtrek** (stamomtrek gemeten op een hoogte van 150 cm boven maaiveld)
10 - eventuele **opmerkingen** of aanwijzingen voor het beheer (zoals 'kwijnend', bijzondere
11 cultivar, beschadiging stamvoet door maaibeheer, etc.)
12

13 2. **Zwaar dood hout** (omtrek >1 m)

14
15 Elke individuele dode boom of houtstapel krijgt een uniek nummer, wordt op kaart weergegeven en
16 volgende gegevens worden genoteerd op het formulier:

- 17 - **terreineenheid** – volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart)
18 - **soort** (in zoverre nog herkenbaar)
19 - **type**: staand (S), liggend (L), combinatie (afgebroken boom) (C) of verzaagd (V)
20 - **omtrek** (stamomtrek gemeten op een hoogte van 150 cm boven maaiveld) – voor liggende
21 bomen: omtrek op 150 cm van de stamvoet – voor stamstukken: gemiddelde omtrek/diameter.
22 - voor houtstapels: inschatting van het totale **volume** (in stères) en de gemiddelde diameter
23 - **afbraakstadium**:

24 Gebruik voor het afbraakstadium onderstaande beschrijvende indeling:

1. pas afgestorven, schors nog intact, nog twijgjes.
2. Schors brokkelt af, geen twijgjes meer.
3. Schors is verdwenen, hout brokkelt af, geen takken meer.
4. Stam is zacht, makkelijk met mes in te porren.
5. De omtrek van de stam is volledig vervormd.
6. Boom volledig verteerd, enkel nog resten van de stam.

- 25 - eventuele **opmerkingen** of aanwijzingen voor het beheer (zoals 'veel vruchtlichamen van
26 houtzwammen', 'broedboom voor vleermuizen', 'gevaar voor recreant', ...)
27

28 3. Nest- en broedplaatsen van **bijzondere fauna-elementen**

29
30 Elk individueel bijzonder fauna-element krijgt een uniek nummer, wordt op kaart weergegeven en
31 volgende gegevens worden genoteerd op het formulier:

- 32 - **terreineenheid** – volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart)
33 - **soort of element** – indien het een broedboom betreft: soort en omtrek
34 - eventuele **opmerkingen**
35

36 4. Groeiplaatsen van **bijzondere planten** (zeldzame en bedreigde plantensoorten)

37
38 Elke individuele groeiplaats krijgt een uniek nummer, wordt op kaart weergegeven en volgende
39 gegevens worden genoteerd op het formulier:

- 40 - **terreineenheid** – volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart)
41 - **soort** (indien gedetermineerd)
42 - van populaties van bijzondere plantensoorten noteert u de geschatte **populatiegrootte** aan
43 de hand van de code in Tabel 1.
44 - eventuele **opmerkingen**
45

46 Schaal voor het inschatten van de populatiegrootte.

Populatiegrootte	Code
1 individu	A
2-5 individuen	B
6-25 individuen	C
26-50 individuen	D
50-500 individuen	E
500-5000 individuen	F
>5000 individuen	G

- 1 5. Groeiplaatsen van **probleemsoorten** (invasieve soorten)
2
3 Elke individuele groeiplaats krijgt een uniek nummer, wordt op kaart weergegeven en volgende
4 gegevens worden genoteerd op het formulier:
5 - **terreineenheid** – volgnummer (verwijzend naar het nummer op kaart)
6 - **soort**
7 - geschatte **populatiegrootte** (zie schaal hierboven) of geschatte oppervlakte gedomineerd
8 door deze soort
9 - eventuele **opmerkingen**
10
11

1
2

Bijlage 5 Invulformulier voor de basisinformatie van de terreineenheden

Invulformulier voor de basisinformatie van de terreineenheden (zie ook bijlage 1)			
Park:			Datum:
			Waarnemer:
Letter-cijfer-combinatie terreineenheid	Verticale gelaagdheid (ja/nee)	Horizontale gelaagdheid (ja/nee)	Basisinformatie per terreineenheid (zie bijlage 1)

3

1 Bijlage 6 Invulformulier voor het bepalen van de natuurwaarde

2

Invulformulier voor het bepalen van de natuurwaarde(zie ook bijlage 2)					
Park:		Waarnemer:		Datum:	
Letter-cijfer-combinatie terreineenheid	Type terreineenheid (hoofdstuk A, Identificatie)	Subentiteit (Bijlage 2)	Natuurwaarde (bijlage 2)		
			Laag	Matig	Hoog

3

1 Bijlage 7 Invulformulier voor bijzondere en zeldzame biotopen en soorten
2

Invulformulier elementen met een hoge natuurwaarde (zie ook bijlage 4)												
Park:			Datum:							Waarnemer:		
Letter-cijfer-combinatie terreineenheid	Nummer-element	Dikke boom	Dood hout		Bijzonder fauna element	Groeiplaats bijzondere planten	Groeiplaats probleemsoorten	Groeiplaats stinzenplanten ⁵	Groeiplaats bijzondere paddestoelen ⁶	Omtrek (cm) ⁷	<u>Aanvullende informatie</u> <ul style="list-style-type: none"> • Boomsoort • Soortnaam bijzondere plantensoort, probleemsoort • Populatiegrootte • Opgaande boom, stoof of knotboom • Aard cultuurhistorisch element • ... 	
			Type ⁸	Volume ⁹								

3
4

⁵ Opname van stinzenplanten is een uitbreidingsmodule
⁶ Opname van padenstoelen is een uitbreidingsmodule
⁷ Omtrek op borsthoogte. Meet deze voor dikke bomen en dood hout.
⁸ Type. Kies uit: S = staand, C = combinatie (afgebroken boom), L = liggend, V = verzaagd en eventueel gestapeld.
⁹ Volume. Schat het volume verzaagd en gestapeld dood hout in stère (1 stère = volume van 1 m³ gestapeld hout)

1
2 **Bijlage 8** Overzicht van boomsoorten en hun betekenis als waardboom voor mycorrhiza-
3 **vormende paddenstoelen (boomsymbionten). A.S.B. = Aantal soorten begeleiders: “-”:** weinig
4 **(< ca. 5), “+”:** matig (tot ca. 10 soorten), “++” veel (> 10 soorten) op een locatie (bijvoorbeeld
5 **500 tot 1000 m² bos of 50 tot 100 m wegberm) aanwezig.**
6

<u>Boomsoort</u>	<u>A.S.B.</u>	<u>Opmerkingen</u>
<u>Loofbomen</u>		
Amerikaanse eik (<i>Quercus rubra</i>)	++	Enkel op schrale plekken op zandige bodems veel begeleiders, gelijkwaardig aan Zomereik
Berk (<i>Betula pendula</i> en <i>B. pubescens</i>)	+	Vooral op voedselarme bodem
Beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	++	
Winter- en Zomereik (<i>Quercus petraea</i> en <i>Quercus robur</i>)	++	
Els, Zwarte (<i>Alnus glutinosa</i>)	+/-	Veel begeleiders voor zover in broekbossen / andere (aangeplante) <i>Alnus</i> soorten hebben in Vlaanderen weinig begeleiders
Haagbeuk (<i>Carpinus betulus</i>)	-/+	Op arme bodem weinig / veel begeleiders in dreven en parken op rijkere bodem
Hazelaar (<i>Corylus avellana</i>)	-	In bosranden en parken soms geschikt voor truffelachtigen
Linde soorten (<i>Tilia</i> soorten)	-/+	Weinig begeleiders, in enkele lanen op leem of klei soms veel
Populierensoorten en -hybriden (<i>Populus</i> soorten)	-/+	Bij Ratelpopulier (<i>Populus tremula</i>) en Abeel (<i>P. alba</i>) komen meer soorten begeleiders voor
Tamme kastanje (<i>Castanea sativa</i>)	-/+	oude kastanjes in parken en lanen (schrale gazons) hebben soms veel begeleiders
Wilgensoorten (<i>Salix</i> soorten)	-/+	Bij smalbladige Wilgen weinig / bij breedbladige Wilgen matig, bij Kruiwilg (<i>Salix repens</i>) relatief veel
<u>Naaldbomen</u>		
Douglasspar (<i>Pseudotsuga menziesii</i>)	-	Geplante Douglas-percelen bevatten weinig begeleiders
Fijnspar (<i>Picea abies</i>)	-/+	Op vochtige, kalkhoudende bodem soms vrij veel begeleiders
Grove den (<i>Pinus sylvestris</i>)	++	Aantal begeleiders sterk afhankelijk van de standplaats (veel op schrale arme bodems)
Larix, Europese en Japanse (<i>Larix decidua</i> en <i>L. kaempferi</i>)	-/+	Begeleiders doorgaans alleen langs de (pad-)randen van het perceel
Zwarte den (<i>Pinus nigra</i>)	-	In duinbossen soms vrij veel begeleiders, in het binnenland gewoonlijk weinig

7
8 Volgende boomsoorten vormen geen relatie met paddenstoelvormende boombegeleiders:

- 9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
- Es (*Fraxinus excelsior*)
  - Esdoorn (*Acer* soorten)
  - Fruitbomen: Appel (*Malus*), Peer (*Pyrus*), Pruim en Kers (*Prunus*)
  - Iep (*Ulmus* soorten)
  - Jeneverbes (*Juniperus communis*)
  - Wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)
  - Meidoorn (*Crataegus* soorten)
  - Paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*)
  - Plataan (*Platanus x hybridus*)
  - Robinia (*Robinia pseudoacacia*)
  - Taxus (*Taxus baccata*)
  - Vlier (*Sambucus* soorten)